

Pharos Werkprogramma 2022 ten behoefte van de aanvraag van de VWS instellingssubsidie 2022

Werkprogramma Pharos 2022 ten behoeve van de aanvraag van de VWS instellingssubsidie 2022

Vastgesteld door de directie op 14 september 2021

Goedgekeurd door de Raad van Toezicht op 22 september 2021

INHOUD

1	Inleiding	5
2	Lokale aanpak gezondheidsachterstanden GezondIn	7
3	Persoonsgerichte zorg en ondersteuning	17
4	Gelijke kansen op Gezond Opgroeien	24
5	eHealth4all	30
6	Gezondheidsvaardigheden & Bereiken en betrekken	33
7	Vitaal ouder worden voor iedereen	36
8	Gezondheid & Migratie	39
9	Vrouwelijke Genitale Verminking – Focal Point	47
10	Kennis-en informatieoverdracht	51

1 Inleiding

De overheid staat voor een groot vraagstuk als het gaat om het terugdringen van gezondheidsverschillen en het creëren van gelijke gezondheidskansen. Als het landelijk Expertisecentrum Gezondheidsverschillen met een subsidie van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is het onze opdracht het ministerie daarbij te ondersteunen vanuit een landelijke taak van algemeen belang. Dit doen wij op basis van kennis en ervaringen uit de praktijk: van burgers, van professionals, van publieke en private uitvoeringsorganisaties en van onderzoeksinstituten. Wij combineren (het verzamelen, duiden en gebruik van) onderzoek met kennisintensieve dienstverlening. Wij borgen het algemeen belang door publiek en politiek te informeren over mogelijke oplossingen voor ons maatschappelijke thema. Onze professionals verbinden praktijk, wetenschap en beleid.

De aanpak van gezondheidsverschillen staat nu extra hoog op de beleidsagenda, onder andere in het verlengde van de toegenomen aandacht voor de (groeierende) tweedeling in Nederland. Het thema Gezondheidsverschillen is onder andere de centrale missie in de topsector Life Sciences & Health, centraal thema in meerdere calls bij ZonMW, belangrijk onderdeel van het Nationale Preventieakkoord en de Nota Volksgezondheid, prioritair thema vanuit de RV&S, wordt genoemd in de meeste verkiezingsprogramma's, is een van de centrale opgaven in het tussenverslag van de informateur en natuurlijk in de recente Kamerbrief 'Bouwstenen voor een fundament onder toekomstig preventiebeleid'. Deze aandacht is in het achterliggende jaar versterkt door de impact van corona op kwetsbare groepen en de langetermijneffecten hiervan op sociaal-economische gezondheidsverschillen (SEGV). Deze toegenomen aandacht en urgentie leidt ook tot toegenomen verwachtingen in onder andere de samenleving en politiek dat de bestrijding van de gezondheidsverschillen in de komende jaren in een stroomversnelling komt. Dit biedt kansen en vraagt tegelijkertijd om een goed gecoördineerde en ondersteunde inzet, om alle losgekomen energie effectief, slim en doelmatig te richten op een duurzame en impactvolle verlaging van SEGV. Via de aanpak van SEGV is het mogelijk een bijdrage te leveren aan het verbeteren van kwaliteit en toegang tot zorg van de meest kwetsbaren, de houdbaarheid van de zorg, verkleinen van de druk op de zorg en het opbouwen van een effectieve preventie-infrastructuur.

Pharos ziet de toegenomen aandacht voor SEGV vertaald in een sterke groei van de vraag naar onze kennis, ondersteuning en producten. Bestaande partners (medeoverheden, uitvoeringsorganisaties, de wetenschap, GGD'en et cetera), maar ook een groeiend aantal nieuwe partners (met name vanuit aanpalende beleidsterreinen als inkomen, participatie, onderwijs, leefomgeving) willen stappen zetten in de aanpak van SEGV. Onze rol is gegroeid in de agendering en kennisoverdracht bij de beleidsbepalende instanties en wat zij kunnen doen in het terugdringen van gezondheidsverschillen. Denk daarbij aan organisaties als de RV&S, Zin, NZA, ZN en de SER. We koppelen de ervaringen van de mensen om wie het gaat en de praktijk van professionals aan het beleid van de verantwoordelijke organisaties met als doel structurele en systemische verbeteringen. We agenderen op verschillende beleids- en beslisniveaus. Hiermee bouwen we aan duurzame en lange termijn oplossingen.

Onze meerjarenprogramma's sluiten inhoudelijk aan op grote vragen en ontwikkelingen in de samenleving zoals de groei van de tweedeling, effecten van de coronacrisis en nieuwe ongelijkheden, de herstelplannen om de trend te keren, stijgende zorgkosten en krapte op de arbeidsmarkt. Maar ook op zorgprogramma's als Juiste Zorg op de Juiste Plek en uitkomstgerichte zorg, de groeiende regionalisering, digitalisering, aandacht voor preventie en leefstijl, integrale domein overstijgende (gebiedsgerichte) aanpakken, invoering Wet Inburgering en Kansrijke Start. In de toelichting per programma hebben we uitgeschreven op welke wijze we dat per programma inrichten en hoe we daarop vanuit onze rol, kennis en expertise impact willen maken voor mensen met een lage sociaal-economische status, migratie- of een vluchtelingenachtergrond.

Naast de genoemde meerjarige kennisprogramma's zal, in het verlengde van de toegenomen vraag naar de kennis en ondersteuning van Pharos, in 2022 extra capaciteit worden vrijgemaakt voor een drietal actuele thema's: het topsectorenbeleid, de toegenomen aandacht voor tweedeling, preventie & SEGV en de herstelfase na corona. Op deze thema's is de komende jaren veel in beweging en is het van waarde als Pharos deze vraagstukken en ontwikkelingen voorziet van onze kennis en ondersteuning. Hiermee draagt Pharos steeds impactvoller bij aan het verbeteren van kwaliteit en toegang tot zorg van de meest kwetsbaren, de houdbaarheid van de zorg, verkleinen van de druk op de zorg en het opbouwen van een effectieve preventie-infrastructuur.

Dit werkprogramma bevat een overzicht van de activiteiten en beoogde resultaten die wij in 2022 vanuit onze instellingssubsidie voor het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport wensen te realiseren.

September 2021, Utrecht
Patricia Heijdenrijk
Directeur-bestuurder

2 Lokale aanpak gezondheidsachterstanden

GezondIn

Meerjarenprogramma

Het terugdringen van sociaal-economische gezondheidsverschillen (SEGV) is een maatschappelijke opgave die beïnvloed wordt door factoren die het domein van Volksgezondheid voor een groot deel overstijgen. Gemeenten kunnen, vanuit hun brede takenpakket en hun regiefunctie binnen de diverse beleidssectoren, bij uitstek het verschil maken bij deze opgave. Vanuit de verantwoordelijkheid die zij hebben op het gebied van publieke gezondheid, participatie, werk en inkomen, omgeving, maatschappelijke ondersteuning en jeugdhulp kunnen zij acteren op meerdere terreinen en niveaus die relevant zijn voor de aanpak van SEGV. Daarnaast hebben zij een netwerk van partners en uitvoeringsorganisaties die acties vanuit de gemeente kracht bij kunnen zetten en zo kunnen versterken. Dit Meerjarenprogramma beschrijft op welke manieren Pharos gemeenten van kennis en handvatten voorziet en hoe zij vanuit meerdere beleidsterreinen (Health In All Policies) kunnen werken aan het terugdringen van gezondheidsachterstanden.

In de periode 2014-2021 heeft programma GezondIn, uitgevoerd door Pharos en Platform31, een leer- en ontwikkelomgeving gecreëerd in en tussen 150 gemeenten. We doen dat door onze kennis te delen met gemeenten, door lokale en regionale praktijkervaringen en kennis op te halen, deze kennis te verrijken met actuele (inter)nationale kennis en opnieuw te delen met alle gemeenten. We pendelen met andere woorden voortdurend tussen praktijk, beleid en wetenschap. Accent ligt hierbij op het onderhouden van een lerend netwerk dat bijdraagt aan oplossingen op lokaal niveau. We kennen het lokale speelveld en staan met de voeten in de klei. We kunnen snel schakelen en ons lokale netwerk ook benutten voor anderen die pilotgemeenten of goede voorbeelden zoeken. Tevens reflecteren we op wat we tegen komen aan vraagstukken in de lokale praktijk, vertalen dit in ideeën over hoe zaken structureel te verbeteren zijn en wat daarvoor nodig is aan (landelijke) randvoorwaarden.

Corona heeft het vergrootglas gelegd op de kwetsbaarheid van de gezondheid van mensen in een sociaal economisch zwakkere positie. In relatie tot de coronacrisis is er meer dan ooit aandacht voor het risico van tweedeling en er is een duidelijke oproep vanuit burgemeesters, de G40 en de VNG om in te zetten op zaken als kansengelijkheid en bestaanszekerheid. Gemeenten hebben te maken met diverse actuele ontwikkelingen zoals het herstelbeleid en transitiebeleid na corona en meer nadruk op preventie en regionalisering. Daarnaast komt er een nieuw kabinet en een nieuwe gemeenteraad; ook hieruit zullen ontwikkelingen en mogelijke beleidswijzigingen volgen. Pharos zal voor gemeenten een gids zijn bij al deze veranderingen. Door onze jarenlange contacten met lokale beleidsadviseurs en wethouders zijn wij nauw verbonden met de lokale praktijk en de opgaven die daar spelen.

Het is van groot belang dat gemeenten in de komende periode houvast hebben aan de kennis die de afgelopen jaren is opgebouwd over de aanpak van gezondheidsachterstanden en deze volop kunnen

benutten. Onderlinge kennisuitwisseling en praktische ondersteuning met handreikingen en bouwstenen voor beleid en uitvoering zijn ook de komende jaren hard nodig. Beleidsdoelstellingen van VWS, zoals een grotere inzet op preventie in regionaal verband, dienen vertaald te worden naar lokaal beleid, concrete handelingsperspectieven en samenwerking met meerdere partijen. Uitdaging is om juist de mensen met een lagere opleiding en beperkte gezondheidsvaardigheden goed mee te nemen bij de nieuwe plannen rond preventie en te voorkomen dat de gezondheidsverschillen groter worden. Hoe je dat doet? Daarin heeft GezondIn in de afgelopen 7 jaar de nodige ervaringen en kennis opgedaan; we weten hoe beleid en uitvoering zodanig aangepast kunnen worden dat ze ook effectief zijn voor deze inwoners. Wij kunnen hierin als 'backbone' organisatie- met up to date kennis over de aanpak van gezondheidsachterstanden- bij uitstek een centrale functie vervullen. Door gemeenten bij elkaar te brengen en hen samen te laten leren, zorgen we dat genoemde transitie sneller en doelmatiger kan verlopen.

Onze doelstelling op middellange termijn is dat in gemeenten en regio's de aanpak van gezondheidsachterstanden een vanzelfsprekend onderdeel is van beleid en uitvoering. Juist in de complexe context van gezondheidsachterstanden is het belangrijk het gezamenlijke leren te blijven bevorderen. Zo versnellen we het proces waarin aandacht voor SEGV wordt meegenomen in alle domeinen. En in relevante – lokale, regionale en landelijke- ontwikkelingen waarvan we weten dat ze van invloed zijn op de gezondheid van mensen in een kwetsbare sociaal economische positie. De doelen op korte termijn staan hieronder beschreven. Op een aantal activiteiten die zijn ingezet in 2021 bouwen we voort in 2022 zodat samenwerkingsrelaties geconsolideerd worden en opgedane kennis wordt geborgd.

Tot slot: we blijven actief nadenken met VWS en andere stakeholders over de toekomst van de lokale aanpak van gezondheidsachterstanden en hoe deze te positioneren te midden van de nieuwe ontwikkelingen rond preventie.

Beoogde impact in 2022

- De aanpak van SEGV staat hoog op de agenda bij gemeenten, te midden van actuele ontwikkelingen zoals het herstel- en transitiebeleid na corona, het nieuwe kabinet en de gemeenteraadsverkiezingen.
- Landelijke en regionale ontwikkelingen voortvloeiend uit nieuw VWS beleid zijn vertaald naar lokale opgaven. Gemeenten zijn toegerust hiervoor, onder andere door meer gezamenlijk te leren.
- Onze 'backbone' functie waar gemeenten alle kennis die is opgebouwd kunnen vinden is bestendig en wordt steeds geactualiseerd. Onze schakelfunctie tussen lokale, regionale en landelijke kennis en (beleids)ontwikkelingen is verder versterkt.
- Nieuwe strategische partnerships zijn gevormd om de impact van onze inspanningen te vergroten.
- Stevige en beproefde interventies en aanpakken waarbij meerdere domeinen zijn betrokken worden door een groter aantal gemeenten ingezet.

- Gemeenten leren met elkaar in wisselende samenstellingen, gevoed door kennis van GezondIn. Waar zinvol nodigen we landelijke partners uit om deel te nemen aan deze leernetwerken, zodat zij enerzijds hun kennis kunnen delen en anderzijds meer zicht krijgen op de lokale praktijk en opgaven rond SEGV.

Concrete inzet in 2022

1. Samen leren over de aanpak van gezondheidsachterstanden

De kerntaak van dit programma is actief voorzien in kennisbehoeften van gemeenten en stimuleren dat men van elkaar leert. Ook is het van belang dat gemeenten de beschikbare kennis op (inter)nationaal niveau op een toegankelijke wijze krijgen aangereikt, zodat zij daarmee nieuwe opgaven goed het hoofd kunnen bieden.

Doordat er al een stevige leerinfrastructuur (ruim 150 gemeenten) in de afgelopen jaren is opgebouwd kunnen we snel inspelen op kennisbehoeften bij gemeenten en hen voorzien van actuele kennis en informatie. We werken in een structuur waarin al doende geleerd wordt en waarbij de opgedane kennis zowel tussen gemeenten als verticaal (lokaal, regionaal en landelijk) gedeeld en aangevuld wordt.

Extra inspanningen leveren we om te zorgen dat ook *domein overstijgend* kennis verder wordt ontwikkeld en gedeeld. En dan dus vooral ook welke winst in andere domeinen te halen is voor aanpak van SEGV.

In 2022 willen we het samen leren in nieuwe samenstellingen verkennen en stimuleren.

Concrete inzet op dit onderwerp in 2022

- We zetten een aantal (regionale) leernetwerken op rond de aanpak van gezondheidsachterstanden en experimenteren met leernetwerken van een aantal gemeenten van vergelijkbare grootte rond specifieke thema's zoals domein overstijgend werken, inclusieve inkoop, werkzame elementen inclusieve interventies, vergroten bestaanszekerheid of een gezonde omgeving in relatie tot de aanpak van SEGV.
- Nieuwe ambities om tweedeling tegen te gaan en vooral in te zetten op inwoners in een kwetsbare positie, zoals onder andere verwoord in 'De winst van het sociale domein' en in de recente oproep van burgemeesters¹, voorzien we van concrete handelingsperspectieven. Indien mogelijk doen we dit samen met het netwerk van de G40 en de VNG. We rusten onze GIDS-contactpersonen en hun collega's/partners toe met actuele en praktische kennis die zij kunnen gebruiken bij de GIDS-aanpak en uitvoeringsplannen.
- Kennis over gezondheidsachterstanden wordt gedeeld met partijen die een sleutelrol vervullen in landelijke (beleids)ontwikkelingen, beleid en programma's. De ervaringen en inzichten die we

¹ Bedoeld wordt het manifest "Kom op voor kwetsbare gebieden" dat vijftien burgemeesters in juni 2021 hebben overhandigd aan het kabinet.

opdoen op lokaal en regionaal niveau gaan we in toenemende mate ook op landelijk niveau delen: met organisaties zoals RIVM, GGD GHOR NL, Divosa en de VNG. Ook willen we het leren bevorderen *tussen* gemeenten en landelijke partijen door hen op bijeenkomsten of webinars met elkaar in contact te brengen. Het kan dan bijvoorbeeld gaan over de aanpak van armoede en schulden in relatie tot gezondheid en hoe dit aan elkaar te koppelen. Op die manier kunnen inspanningen op lokaal, regionaal en landelijk niveau elkaar over en weer versterken.

- Bij learning communities (zoals de GROZZerdammen en de initiatieven van AIG/IPH en JZOJP) brengen we onze kennis in over hoe innovaties goed aan te laten sluiten op behoeften van kwetsbare groepen en over lokale inbedding van deze innovaties bij de lokale aanpak van SEGV. En omgekeerd dragen we er aan bij dat de kennis die hier wordt ontwikkeld goed landt binnen gemeenten en wordt geïntegreerd in de lokale aanpak van gezondheidsachterstanden. In cocreatie met gemeenten ontwikkelen we daarnaast praktische instrumenten om de lokale aanpak verder te brengen.
- Met een aantal Hogescholen en universiteiten werken we samen om kennis verder door te ontwikkelen en een plek te geven in hun onderwijs. We dragen daarbij bij aan fieldlabs en innovatieve trajecten door onze kennis over de lokale aanpak van SEGV laagdrempelig in te zetten.
- Kennis delen we ook in 2022 via webinars: deze worden druk bezocht door gemeenten en worden steevast zeer positief gewaardeerd. Voor het komend jaar denken we aan webinars over onder andere inclusiviteit bij inkoop, gemeentepolis activiteiten, roken, armoede, onderwijs en landelijke en lokale monitoring en evaluatie. Ook stimuleren en faciliteren we het samen leren over de aanpak van gezondheidsachterstanden in relatie tot corona en het herstelbeleid. We geven daarbij aandacht aan zowel de bestaande als de nieuwe kwetsbare groepen inwoners en delen goede praktijkvoorbeelden uit gemeenten. Alle kennis, goede voorbeelden, kennisdossiers en instrumenten worden tevens verspreid via onze website, nieuwsbrieven, kennisdossiers, blogs en sociale media en door presentaties op congressen en bijeenkomsten van derden.

2. Agendering aanpak gezondheidsachterstanden op landelijk, regionaal en lokaal niveau

De opgave om sociaal-economische gezondheidsverschillen terug te dringen is inmiddels een landelijk breed gedragen maatschappelijk thema. Vanuit ons programma dragen we hieraan actief bij door deze opgave veelvuldig te agenderen bij relevante stakeholders en onze kennis in te brengen over hoe je hieraan succesvol kunt werken. Aansluitend bij de ontwikkeling richting een meer lokale of regionale infrastructuur voor preventie, kan van meet af aan een *inclusieve* benadering worden gehanteerd, dat wil zeggen een benadering waarbij ook of juist de lage ses groepen goed in het vizier zijn en betrokken worden bij de plannen. Daarbij is de kern dat men oog heeft voor hun problematiek die niet uitsluitend medisch van aard is, maar verweven met sociale aspecten en meerdere levensdomeinen betreft. Beoogde impact is dat het gangbaar wordt om hieraan vanuit meerdere disciplines een bijdrage te leveren. Onze kennis over sector overstijgend samenwerken komt hierbij goed van pas. Bij nieuwe partijen en (regionale) overlegstructuren over preventie zal GezondIn de urgentie van het verkleinen van gezondheidsverschillen helder maken en wijzen op beschikbare kennis en

mogelijkheden om hier aan te werken. We voeren onze agenderingsfunctie uit op verschillende manieren: via webinars en masterclasses, door goede praktijkvoorbeelden uit gemeenten in de spotlights te zetten via onze nieuwsbrieven en website, door presentaties te geven op regionale en landelijke bijeenkomsten en bovenal door onze veelvuldige contacten met de 150 GIDS-gemeenten.

Concrete inzet op dit onderwerp in 2022

- In aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen krijgen gemeentelijke beleidsadviseurs en zittende wethouders kennis, informatie en concrete tekstvoorbeelden waarmee zij de aanpak van gezondheidsachterstanden kunnen overdragen en stimuleren dat deze geborgd wordt in de nieuwe collegeprogramma's.
- We continueren en versterken onze band met wethouders via de Wethouder groep van GezondIn. Op meerdere actuele thema's gaan we met hen in gesprek, delen we kennis en ervaringen en komen we tot nieuwe oplossingsrichtingen. Nieuwe wethouders van verschillende beleidssectoren zoals volksgezondheid, sociaal domein, jeugd, Wmo en werk en inkomen worden door middel van Masterclasses geïnspireerd om zich actief in te zetten voor gelijke gezondheidskansen, ook in het kader van het tegengaan van tweedeling in de samenleving, de inzet op kwetsbare gebieden en het streven naar kansengelijkheid (zie de oproep van meerdere burgemeesters).
- Gemeenten krijgen handvatten aangereikt om hun lokale en/of regionale preventieakkoorden zodanig uit te voeren dat maatregelen rond overgewicht, alcohol en roken effectief uitwerken voor mensen in een kwetsbare sociaal economische positie. Daarnaast delen we goede voorbeelden en praktische tips over het betrekken van inwoners bij plannen en uitvoering met het oog op een betere aansluiting op hun leefwereld en behoeften.
- Op bestuurlijke overleggen in de regio wordt de aanpak van gezondheidsachterstanden waar mogelijk geagendeerd. Bij de ontwikkelingen rond een (regionale) preventie infrastructuur en de samenwerking tussen gemeenten en zorgverzekeraars brengen we de urgentie van en succesvoorwaarden bij de aanpak van SEGV in. We ondersteunen gemeenten zodat de opgebouwde kennis, het domein overstijgend werken en andere verworvenheden uit hun lokale aanpakken goed benut worden bij deze ontwikkelingen en tevens ingebracht worden bij bestaande programma's zoals AIG en JZOJP.
- Bij het herstelbeleid en transitiebeleid in antwoord op de coronacrisis agenderen we bij onze GIDS-contactpersonen, bij wethouders en landelijke partijen het belang van expliciete aandacht voor bestaande en nieuwe groepen van inwoners in een kwetsbare situatie: wordt bij de beleidskeuzes en maatregelen ingezet op gelijke gezondheidskansen? Wordt er bij besluitvorming op voorhand goed rekening gehouden met de mogelijke effecten op gezondheidsverschillen? We helpen gemeenten antwoorden hierop te vinden.
- Bij landelijke (beleids)ontwikkelingen en betrokken instituten en partijen rond preventie en zorg, bij kennisagenda's, invloedrijke commissies en de aansturing van landelijke programma's agenderen we het thema SEGV en Health Equity in all Policies (HEIAP) actief en geven we advies over wat dit kan betekenen voor de lokale praktijk/lokale preventieakkoorden. Ook bij het G40

Stedennetwerk (Sociale Pijler), andere landelijke overheden en partijen buiten Volksgezondheid brengen we onder de aandacht hoe hun opgaven zich verhouden tot SEGV. De brede maatschappelijke opgave rond gezondheidsverschillen en de aangrijpingspunten om hier wat aan te doen belichten we regelmatig op regionale en landelijke bijeenkomsten en in vakmedia.

- We zijn als partner vaak betrokken bij de verschillende ontwikkeltafels over preventie en geven adviezen over hoe te zorgen dat preventiebeleid juist mensen bereikt die zich in de meest kwetsbare posities bevinden en waar de meeste gezondheidswinst te behalen is.

3. Domein overstijgende aanpakken

We weten dat veel fysieke en psychische gezondheidsproblemen hun oorzaak hebben in factoren zoals schulden, gebrekkige participatie, laaggeletterdheid, stress door inkomensverlies of het leven in een onveilige buurt.

Het is dan ook van groot belang dat (preventie van) ziekte niet alleen met een medische bril wordt bekeken, maar dat de fysieke omgeving en sociale context nadrukkelijk worden betrokken bij de benadering van de vraagstukken en de beleidsopties. Door de genoemde factoren aan te pakken binnen de gemeentelijke context/het sociale domein, kan de druk op de zorg worden verminderd en de effectiviteit van preventie worden vergroot. GezondIn helpt gemeenten bij de koppeling van hun aanpak van gezondheidsachterstanden aan het beleid van relevante sectoren zoals werk en inkomen, armoede en schuldhulpverlening en Ruimtelijke Ordening.

Waar we gemeenten de eerste jaren vooral ondersteunden met kennis over hoe men het proces van samenwerking tussen diverse beleidsdomeinen vorm kan geven en de bijbehorende beleidsontwikkeling, richten we ons de laatste 2 jaar meer op de inhoud van de aanpakken zelf. We delen bijvoorbeeld op leerkringen en webinars kennis over hoe de gemeentelijke schuldhulpverlening met aandacht voor gezondheidsaspecten zoals stress en onzekerheid kan leiden tot een meer gedifferentieerde dienstverlening die zorgt voor een win-win op beide beleidsdomeinen (W&I en Volksgezondheid). In 2022 geven we hier een vervolg aan en bieden we concrete handelingsperspectieven over het "hoe". We hebben de afgelopen jaren vele praktijkvoorbeelden van lokale aanpakken gedeeld omdat gemeenten hieraan een blijvende behoefte hebben. De komende periode willen we hierbij meer accent leggen op de wat steviger onderbouwde interventies en aanpakken die al in meerdere gemeenten zijn uitgetoetst en waarvan we weten dat ze goed werken voor mensen in een kwetsbare sociaal-economische situatie.

Concrete inzet op dit onderwerp in 2022

We delen stevige en beproefde voorbeelden van samenwerking tussen verschillende domeinen en nieuwe veelbelovende interventies die werken bij mensen in kwetsbare situaties.

- **Bestaanszekerheid:** we laten goede voorbeelden zien van hoe gemeenten werken aan het vergroten van bestaanszekerheid, bijvoorbeeld door het creëren van basisbanen of ruimere mogelijkheden om bij te verdienen naast de uitkering. Als het gaat om bestaanszekerheid

besteden we ook aandacht aan specifieke groepen zoals arbeidsmigranten in samenwerking met programma Gezondheid & Migratie.

- **Schulden en Armoede:** in najaar 2021 onderzoeken we de behoefte aan een Noordelijke leerkring rond Armoede en Gezondheid; deze wordt naar verwachting in 2022 uitgevoerd en bij succes uitgebreid naar andere regio's. We onderzoeken welke vernieuwende voorbeelden die goed lijken te werken rondom armoede en schulden, te verbinden zijn aan gezondheid. Deze gecombineerde aanpak werken we verder uit en delen we met gemeenten. Te denken valt aan aanpakken binnen het Schuldenlab. Daarnaast delen we kennis met gemeenten over hoe beter samengewerkt kan worden rond armoede, schuldhulpverlening en gezondheid op beleidsmatig en bestuurlijk niveau. We benutten onze samenwerking met Divosa en het programma Schouders Eronder om schuldhulpverleners goed te kunnen bereiken en inspireren hen tot een meer integrale werkwijze via een gezamenlijke Werkplaats rond gezondheid en schulden
- **Inclusief opdrachtgeverschap:** de opgedane kennis uit de Leerkring Inclusief Opdrachtgeverschap die is gestart in 2021 en de goede voorbeelden die hieruit voortkomen gaan we in 2022 breed verspreiden onder gemeenten en overheden, bijvoorbeeld via een webinar en een publicatie. We verkennen de mogelijkheden voor *inclusieve* inkoop bij zorgverzekeraars, dat wil zeggen dat bij de zorginkoop expliciet rekening wordt gehouden met specifieke kenmerken en behoeften van mensen in een kwetsbare sociaal-economische situatie. Als eerste stap denken we mee met VGZ over hoe zij meer inclusief kunnen werken bij de inkoop van zorg en de polisontwikkeling voor sociale minima.
- **Leefstijl:** toepasbare kennis wordt ter beschikking gesteld over samenwerken in de wijk zodat interventies rond overgewicht, alcohol en roken effectief uitwerken voor mensen in een kwetsbare sociaal economische positie. Extra aandacht wordt hierbij gegeven aan het beter laten aansluiten van leefstijlinterventies rond overgewicht op mensen met een migrantenachtergrond en zorgen dat de GLI meer kwetsbare mensen bereikt. Ook verspreiden we kennis over de werkzame elementen van een gebiedsgerichte aanpak van roken in de wijk en de resultaten van de uitkomsten van de effectiviteitsstudie De Stopcoach.
- **Fysieke omgeving:** de kennis die we de afgelopen jaren opdeden en beschreven in onze werk- en inspiratieboeken blijven we actief uitdragen op interactieve themabijeenkomsten voor deelnemers uit het fysieke- en het volksgezondheidsdomein. We doen dit op lokaal, regionaal en landelijk niveau om de samenwerking verder te stimuleren. Voor bestuurders en desgewenst raadsleden organiseren we Masterclasses Omgeving en Gezondheid. Daarnaast vervullen we een agenderende, adviserende en uitvoerende rol binnen het programma 'Groene en Gezonde Leefomgeving' van RIVM en ZonMW; we doen dit in samenwerking met gemeenten.
- **Onderwijs:** de koppeling tussen onderwijs en de lokale aanpak van gezondheidsachterstanden kan veel winst opleveren. Aandacht voor de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen op school en een goede lokale samenwerking tussen de school, de zorg en de buurt leveren een positieve bijdrage aan het vergroten van de kans op een gezonde en gelukkige toekomst, dus levensverwachting. Een meer gerichte samenwerking tussen gemeenten, scholen en (zorg)organisaties is hiervoor nodig. Samen met het programma Gelijke kansen op Gezond Opgroeien en gemeenten ontwikkelen we in 2022 bouwstenen voor gemeenten met tips en tricks

om deze samenwerking lokaal vorm te geven. We verspreiden kennis, organiseren een webinar, delen goede voorbeelden en zorgen dat er samen met gemeenten geleerd wordt op dit thema.

- **Een stevige sociale basis:** deze is van groot belang voor gemeenten, zo bleek duidelijk tijdens de coronacrisis. We onderzoeken hoe bij welzijnsorganisaties het werken aan de gezondheid van inwoners een meer expliciete plek kan krijgen binnen het takenpakket. Daarmee kan welzijn een bijdrage leveren aan het demedicaliseren van klachten: in plaats van een medische interventie, een sociale interventie. We doen dit door advies te geven over de mogelijkheden binnen het gemeentelijk opdrachtgeverschap aan welzijnsorganisaties en door te verkennen bij Divosa en Sociaal Werk Nederland of we hierin gezamenlijk kunnen optrekken. Ook bij huisartsen agendeert Pharos (Programma Persoonsgerichte zorg en ondersteuning) het belang van doorverwijzing naar interventies in het sociaal domein zoals schuldhulpverlening en Welzijn op recept.

4. Toetsen, sturen, monitoren en evalueren

Om er voor te zorgen dat nieuw (preventie)beleid ook ten goede komt van mensen met een kwetsbare sociaaleconomische positie én bijdraagt aan het terugdringen van gezondheidsverschillen, is het wenselijk om beleidsvoorstellen *vooraf* te toetsen op deze effecten, de uitvoering vervolgens te monitoren en te evalueren, hiervan te leren en de benodigde aanpassingen door te voeren. We gaan stimuleren dat men aan de lokale beleidstafels bij nieuwe voorstellen vragen stelt als: welke groepen inwoners hebben hier vooral baat bij en komt het voorstel ook ten goede aan de inwoners met een risico op gezondheidsachterstanden? Bereiken we met dit plan ook de meest kwetsbare inwoners? Zo nee, hoe gaan we daar dan voor zorgen? Om de vorderingen van een gekozen aanpak in kaart te kunnen brengen, is het noodzakelijk heldere doelen te stellen en deze te monitoren en evalueren. Gemeenten blijven behoefte hebben aan kennis en handvatten om dit te doen. We faciliteren het onderling leren over monitoring en evalueren (M&E) op verschillende manieren.

Concrete inzet op dit onderwerp in 2022

- Bij nieuwe voorstellen, bijvoorbeeld in het kader van het herstel- en transitiebeleid na corona, de integrale aanpak op wijkniveau en de lokale preventieakkoorden, stimuleren we dat gemeenten deze vooraf toetsen op effecten voor inwoners met een kwetsbare sociaaleconomische positie. Vanuit dit programma werken wij de criteria voor een SEGV toets verder uit.

We bieden ook in 2022 kennis aan over het formuleren van concrete doelen, afgeleid van de ambities die verwoord staan in de landelijke nota gezondheidsbeleid, het Preventieakkoord en de centrale missie van de Topsectoren. Daarbij ondersteunen we gemeenten bij de vertaalslag van doelen naar concrete plannen die goed aansluiten bij de problematiek van lage SES groepen. We reiken diverse vormen van monitoren aan die passen bij de ambities en mogelijkheden van grotere en kleinere gemeenten. Voorbeelden hiervan zijn: de Effectenarena, de Effecten Calculator, de Tijdlijnmethode en Narratief Waarderen. Daarbij differentiëren we ten aanzien van de fase waarin lokale aanpakken zich bevinden: van experimenteerfase tot en met borging van de aanpak in regulier beleid.

- Bij een aantal gemeenten faciliteren we het gezamenlijk leren over hoe heldere doelen te stellen en deze te monitoren en evalueren. Met name het doorlopen van het gehele proces om M&E goed vorm te geven in de gemeenten, op wijkniveau en op interventieniveau, verdient nog veel aandacht. We helpen gemeenten zo om in hun opdrachtgeverschap voorwaarden te stellen aan M&E en de beoogde opbrengsten en uitkomsten samen te bespreken met hun netwerkpartners.
- Gemeenten (wethouders) spreken de behoefte uit aan een onderbouwing voor hun keuze om te investeren in preventie en de aanpak van gezondheidsverschillen, bijvoorbeeld om te benutten in overleg in het College van B&W of in de Raadsvergadering. Om te voorzien in deze behoefte gaan we op basis van bestaande literatuur, bijvoorbeeld van Marmot en de WHO, een beknopt werkdocument maken over de financiële en maatschappelijke opbrengsten van de aanpak van gezondheidsachterstanden.
- We willen graag dat Monitoring en Evaluatie van (leefstijl)interventies op landelijk en regionaal niveau zich richt op effecten van maatregelen en interventies bij *verschillende* groepen mensen en niet alleen op gemiddelden². We werken samen met partners zoals het RIVM, GGD'en en de VNG aangaande bouwstenen voor regionale en landelijke monitoring en evaluatie. Te denken valt aan monitoring van de GLI, Leefstijl en Regiobeelden. Het gaat dan om het vinden van een geschikte kernindicatoren voor gezondheid en gezondheidsachterstanden, hoe de juiste data te verzamelen, deze te analyseren op basis van kennis over SEGV, te rapporteren en gezamenlijk te evalueren. In dit kader nemen we ook deel aan de Klankbordgroep SES-scores van het CBS³. Ook faciliteren we het gezamenlijk leren op het vlak van landelijke en lokale monitoring en evaluatie door bijvoorbeeld een webinar.
- Net als in 2021 nemen we ook komend jaar deel aan de begeleidingscommissie Monitor voortgang Nationaal Preventieakkoord en stimuleren we om de effecten van maatregelen en van interventies zichtbaar te maken bij verschillende groepen mensen, ook de mensen in een kwetsbare sociaaleconomische positie.

Samenwerkingspartners

Platform 31, AIG/IPH, VNG, G4/G40-netwerk, wethouders, GGD GHOR NL en GGD'en, RIVM/CGL, JOGG, ZonMw, Health Holland, ROS-netwerk, InEen, VSG, Gezondheidsfondsen, Zorgverzekeraars Nederland, zorgverzekeraars, andere kenniscentra, Sociaal Werk Nederland, migrantenorganisaties, verschillende directies van VWS, ministerie van SZW, RVS, ZIN, NZA, Vektis, Stichting Lezen & Schrijven, Divosa, National eHealth Living Lab, diverse lokale/regionale kennisnetwerken rond aan preventie en gezondheid gerelateerde thema's zoals Kans voor de Veenkoloniën, Drenthe Gezond, Voor elkaar in Rijnmond, netwerken in het sociaal domein zoals Alliantie van Kracht en rond schuldhulpverlening en

³ Om diverse redenen heeft het SCP de productie van SES-scores enige tijd geleden stopgezet; het CBS neemt deze taak nu over.

armoedebestrijding, AEF, Platform Gezond Ontwerp, NSPOH, Hogescholen, academische werkplaatsen en universiteiten zoals Erasmus, Wageningen, Radboud, LUMC, AMC en de VU.

3 Persoonsgerichte zorg en ondersteuning

Meerjarenprogramma

Nederland heeft een goed systeem van zorg en ondersteuning. Niet iedereen profiteert daar echter in dezelfde mate van⁴. Er is sprake van verschillen in uitkomsten van zorg en ondersteuning en een groeiende gezondheidskloof. Mensen met een lagere sociaal-economische status, mensen die op of onder de armoedegrens leven en mensen met een migratieachtergrond lijden vaker en ernstiger aan chronische aandoeningen zoals diabetes, COPD, hart- en vaatziekten, angststoornissen en depressies. Wie rijker en hoger opgeleid is, leeft gemiddeld langer en in betere gezondheid⁵. Leven met een opeenstapeling van sociale, financiële en gezondheidsproblemen leidt tot chronische stress, met negatieve gevolgen voor de fysieke en mentale gezondheid. Zorg en preventie sluiten echter vaak onvoldoende aan bij de vaardigheden en sociaal-economische context van mensen in minder bevoorrechte omstandigheden, waardoor de uitkomsten van zorg en preventie slechter zijn. Dit wordt nog versterkt doordat zij grotere negatieve gevolgen ondervinden van de COVID-pandemie⁶.

Een toekomstbestendig en houdbaar zorgstelsel is een stelsel dat voor iedereen effectief is, waarin persoonsgericht gewerkt wordt met expliciet aandacht voor gezondheidsachterstanden en de achterliggende oorzaken⁷. Ook de aanpak van gezondheidsrisico's als overgewicht en roken heeft slechts kans van slagen als er ook aandacht is voor gezondheidsvaardigheden, armoede en leefomgeving.

Pharos zet zich met het programma 'Persoonsgerichte zorg en ondersteuning' in voor een goede toegang tot en goede uitkomsten van zorg en ondersteuning voor iedereen. Dit doen we door kennisontwikkeling, formuleren van beleid(sopties) en aanreiken van instrumenten, zodat de zorg steeds meer rekening houdt met persoonlijke omstandigheden, mogelijkheden en behoeften van mensen. In samenwerking met zorgorganisaties, onderwijsorganisaties en beleidsmakers ontwikkelen en verspreiden we kennis zodat er landelijk, regionaal en lokaal in beleid en innovatietrajecten rekening gehouden wordt met de individuele gezondheidsvaardigheden en sociaal-economische omstandigheden. Pharos inventariseert samen met beleidsmakers en professionals in de zorg waar het systeem teveel knelt om persoonsgericht zorg en ondersteuning te bieden. Pharos ondersteunt professionals en organisaties met handelingsperspectief, leertrajecten en consult-ondersteunend materiaal bij het invulling geven aan domein-overstijgend, persoonsgericht en cultuursensitief werken.

⁴ Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals 2020 (CBS, 2020)

⁵ Gezondheid breed op de agenda, landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024 (VWS 2020)

⁶ Een jaar met corona - Ontwikkelingen in de maatschappelijke gevolgen van corona (SCP, maart 2021)

⁷ Een eerlijke kans op gezond leven (RV&S april 2021)

Beoogde impact in 2022

Het programma zet zich ook in 2022 in om te komen tot een goede toegang tot en goede uitkomsten van zorg en ondersteuning voor iedereen. Dit doen we door partners bij de uitvoering van drie maatschappelijke programma's in zorg en preventie te versterken met kennis en expertise zodat deze programma's inclusief en persoonsgericht zijn en een bijdrage leveren aan het terugdringen van gezondheidsachterstanden. Het gaat om de programma's 'Juiste Zorg op de Juiste Plek', 'Uitkomstgerichte Zorg' en 'Nationaal Preventieakkoord'. Hieronder staat uitgewerkt welke bijdrage Pharos hieraan op welke wijze levert.

Juiste Zorg én Ondersteuning op de Juiste Plek voor de Juiste Persoon

Met de maatschappelijke beweging 'Juiste Zorg op de Juiste Plek' zetten partijen in de zorg zich nationaal maar vooral regionaal en lokaal in voor de houdbaarheid en kwaliteit van de zorg, door meer aandacht voor het functioneren van mensen (in plaats van ziekte of aandoening), gericht te zijn op het voorkomen van duurdere vormen van zorg, innovaties als eHealth te benutten en het leveren van zorg dichtbij huis. Pharos draagt er met kennis en expertise aan bij dat dit programma winst boekt bij de groep met de grootste gezondheidsachterstanden. Dat zijn vaak mensen die veel zorg en ondersteuning ontvangen, maar die daar tegelijkertijd het minst van profiteren. Door kennis te delen en aan partners in de regio bouwstenen aan te reiken, versterken we het bereiken en betrekken van deze groepen. We ondersteunen bij het invulling geven aan persoonsgerichte zorg en ondersteuning, het concretiseren van de samenwerking tussen het sociale en medische domein en het rekening houden met beperkte gezondheidsvaardigheden, bijvoorbeeld bij de inzet van eHealth. Met professionals in de eerstelijnszorg, zorggroepen en huisartspraktijken geven we dit praktisch vorm door een samenhangend leerprogramma te implementeren en te monitoren. We stimuleren en ondersteunen de samenwerking in de regio tussen zorgverzekeraars en gemeenten bij het geven van een impuls aan de juiste zorg op de juiste plek voor de veelgebruikers in de zorg.

Uitkomstgerichte Zorg en Samen Beslissen voor Iedereen

Het programma 'Ontwikkeling Uitkomstgerichte zorg 2018-2022' zet zich in voor de 'beste uitkomst voor de individuele patiënt'. Pharos versterkt professionals, beleidsmakers, organisaties en wetenschappelijk onderzoekers met kennis en expertise zodat zij rekening houden met sociaal-economische context en gezondheidsvaardigheden van patiënten bij het opstellen van indicatoren voor uitkomstgerichte zorg, het ophalen en vaststellen van patiëntspecifieke uitkomsten en het bespreken van de uitkomsten met patiënten. Het perspectief van deze patiëntengroep wordt nog onvoldoende meegenomen⁸. Samen Beslissen begint bij toegankelijke en begrijpelijke informatie over aandoening en behandeling en de gevolgen voor het leven van de patiënt. Pharos draagt er aan bij dat keuze-ondersteunende informatie toegankelijk en begrijpelijk is voor iedereen en dat ook mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden samen met hun zorgprofessionals kunnen beslissen over bij hen passende zorg en behandeling.

⁸ De Transparantiemonitor 2019/2020 De betekenis van Transparantie voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden. (Nivel 2020)

Stoppen met roken en Nederland Rookvrij voor Iedereen (NPA)

Roken is één van de belangrijkste aangrijpingspunten voor het verkleinen van sociaal-economische gezondheidsverschillen en de belangrijkste te voorkomen doodsoorzaak. Iemand die zijn leven lang dagelijks rookt overlijdt gemiddeld 9 jaar eerder. Iemand die dagelijks zwaar rookt (> 20 sigaretten per dag- een leven lang) gaat gemiddeld 13 jaar eerder dood. Onder mensen met een lage of middelbare opleiding rookt een significant groter deel dagelijks (resp. 20,7% en 17,8%) dan onder mensen met een hoge opleiding (8,2%)⁹. En onder mensen met een migratieachtergrond rookt een groter deel elke dag dan onder mensen zonder migratieachtergrond (resp. 17% en 14%). Deze groepen profiteren minder van de reguliere, generieke preventieve maatregelen en stoppen met roken ondersteuning¹⁰. Pharos wil haar kennis en expertise inzetten zodat de doelen van het preventieakkoord (onder andere dat in 2040 het aantal rokende volwassenen moet dalen van 23% naar maximaal 5%) gehaald worden en maatregelen, beleid en campagne rekening houden met de behoeften, mogelijkheden en sociaal-economische context van specifieke doelgroepen die minder goed bereikt worden. In 2022 versterken we de samenwerking tussen sociaal domein en zorgprofessionals bij het bijdragen aan een rookvrije wijk. We verkennen samen met sociaal werkers, sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen handelingsperspectieven en benodigde ondersteuning bij het toeleiden naar stoppen met roken. Deze kennis delen we met partners in de coalitie Iedereen Rookvrij, gemeentes en GGD'en.

Concrete inzet in 2022

1. Juiste Zorg én ondersteuning op de Juiste Plek voor de Juiste Persoon

- We versterken de lokale en/ of regionale coalities met kennis en expertise gericht op bereiken en betrekken van mensen in een lage sociaal-economische positie in samenwerking met RIVM. We ondersteunen bij het opstellen van een probleemanalyse waarin de sociaal-economische achtergrond meegenomen wordt en ondersteunen met name zorggroepen en gezondheidszorgcentra om persoonsgerichte zorg en ondersteuning vorm te geven. De ontwikkelde kennis en goede voorbeelden worden in overleg met landelijke partners verder verspreid in het kader van de lerende evaluatie door het RIVM en het kennisplatform JZOJP. We hebben hierbij expliciet aandacht voor de samenwerking binnen het medische domein en tussen het medische en het sociale domein, bijvoorbeeld door kennis te verspreiden over stress-sensitief werken en het bespreken van discriminatie en/of schulden.
- We werken samen met zorggroepen, gezondheidscentra, huisartspraktijken en InEen aan het verspreiden van kennis over passende samenwerking binnen het gezondheidscentrum, de huisartsenpraktijk en in de wijk. We implementeren het ontwikkelde praktijkverbetertraject en

⁹ Kerncijfers Roken 2020 (Nationaal expertisecentrum Tabaksontmoediging/ Trimbos-instituut, mei 2021)

¹⁰ Understanding the multitude of barriers that prevent smokers in lower socioeconomic groups from accessing smoking cessation support: *A literature review*, Els C.van Wijk, Lorraine L. Landais, Janneke Harting (Elsevier, Preventive Medicine, juni 2019)

monitoren of dit bijdraagt aan persoonsgerichte zorg en ondersteuning aan mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden en in een complexe sociaal-economische situatie. Dit traject kan door managers en bestuurders van gezondheidscentra en zorggroepen gebruikt worden om persoonsgerichte zorg en ondersteuning te faciliteren en onderdeel te maken van visie en beleid. We houden eerder ontwikkelde instrumenten zoals het overzicht Persoonsgerichte zorg in de eerste lijn actueel. We werken bij dit alles nauw samen met het Nederlands Huisartsen Genootschap.

- In samenwerking met het programma Gezondin steunen we lokale, regionale en landelijke partijen met kennis en handelingsperspectieven gericht op een integrale aanpak van leefstijlpreventie en een inclusieve uitvoering en monitoring van de Gecombineerde Leefstijlinterventie (GLI) .
- Nieuwkomers, mensen met een migratie-achtergrond, mensen met een taalachterstand en ouderen hebben een groter risico op negatieve gevolgen voor de (psychische) gezondheid door corona. We blijven monitoren wat effecten zijn van corona voor deze groepen en verspreiden kennis hierover op verzoek van en in gesprek met landelijke, regionale en lokale partijen. We brengen kennis in over de gezondheidseffecten van stress, discriminatie en bestaansonzekerheid in de nieuwe landelijke aanpak gericht op verbeteren van mentaal welbevinden.
- In samenwerking met de beroepsorganisaties van huisartsen en praktijkondersteuners ontwikkelen en verspreiden we kennis waarmee we het handelingsperspectief van deze beroepsgroepen ondersteunen bij het invulling geven aan persoonsgerichte zorg. We zetten in 2022 in op informatie over goede zorg aan arbeidsmigranten en het bespreekbaar maken in de eerste lijn van sensitieve onderwerpen zoals schulden, seksueel geweld en VGV.

2. Uitkomstgerichte Zorg en Samen Beslissen voor Iedereen

- Pharos zet zich in om de impact van het programma Uitkomstgerichte Zorg te versterken. In samenwerking met partners in de medisch specialistische zorg is deze inzet gericht op het vergroten van de begrijpelijkheid en toegankelijkheid van zorg en ondersteuning en het ophalen en gebruiken van uitkomstinformatie voor iedereen. In nauwe samenwerking met en in opdracht van de Patiëntenfederatie (PF) werken we mee aan het uitrollen van de campagne 'Samen Beslissen' en aan het **inclusiever** ophalen van uitkomstinformatie en het begrijpelijk teruggeven van die informatie aan patiënten. In 2022 delen we de opgedane kennis over Samen Beslissen met patiënten met beperkte gezondheidsvaardigheden met de partners in het programma.
- Komend jaar zetten we ook in bredere zin in op betere toegankelijkheid en persoonsgerichte zorg in het ziekenhuis. We begeleiden de implementatie van ontwikkelde methoden en hulpmiddelen in ten minste vijf ziekenhuizen. We zetten er op in dat de resultaten van het project Goed Begrepen over begrijpelijke informatie en samen beslissen breed gebruikt gaat worden in ziekenhuizen, in nascholing en in het medisch onderwijs.
- We meten in 2022 het effect van de implementatie van de e-learning van Goed Begrepen, de ontwikkelde consultkaarten-in-beeld, en de webpagina www.pharos.nl/een-ziekenhuis-voor-iedereen. We werken daarbij samen met partners waarmee en waarvoor de materialen

ontwikkeld zijn. Centrale vraag: Worden de uitkomsten van zorg beter voor kwetsbare doelgroepen met de inzet van deze deskundigheidsbevordering en consultondersteunende materialen?

- Daarnaast blijven we eerder ontwikkelde kennis en consultondersteunend materiaal verspreiden onder professionals, beleidsmakers, organisatiemanagement en onderzoekers. Beeldmateriaal en begrijpelijke medische teksten worden ontsloten in www.pharos.nl/begrijpelichaam. Deze site wordt naar behoefte van patiëntenorganisaties en professionals verder uitgebouwd. Kennis over keuzehulpen en consultkaarten die begrijpelijk zijn voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden wordt doorontwikkeld en verspreid onder ontwikkelaars en financiers.
- Er is sprake van een groeiend bewustzijn dat in onderzoek in de gezondheidszorg de stem van alle patiënten moet worden meegenomen om tot antwoorden te komen die voor alle patiënten relevant en passend zijn. Onderzoeksvragen, onderzoekstaal en -instructies moeten passend, begrijpelijk en toegankelijk zijn voor de meeste patiënten. Pharos bouwt samen met partners voort aan een kennisplatform voor inclusieve wetenschap, waar kennis en expertise gebundeld en uitgewisseld wordt door onderzoekers, financiers van onderzoek, Commissies Mensgebonden Onderzoek (CMO's) en andere betrokkenen bij onderzoek in zorg en welzijn. We bundelen en ontsluiten kennis en informatie via de Pharos-website.
- Voor het vaststellen van passende zorg en behandeling zijn etnische en sociaal-economische verschillen relevant. Na het agenderen in 2021, zetten we in 2022 in op kennis verspreiden en handelingsperspectief vergroten van onderzoekers en professionals bij het rekening houden met verschillen als onderdeel van persoonsgerichte zorg en ondersteuning en daarmee een passende uitkomstgerichte zorg voor iedereen.
- Met de partners in het Netwerk Patiënteninformatie (CBG, Lareb, KNMP en NHG) aangevuld met Nivel, PF en Pharos en onder auspiciën van VWS) werken we samen met het programma Begrijpelijke Zorg en Informatie verder aan het verbeteren van informatie over medicijnen en medicijngebruik en de toegankelijkheid van die informatie. We bouwen verder aan een gezamenlijke database met patiëntvriendelijke termen, afbeeldingen en navigatie.
- Een taalbarrière belemmert de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de zorg en uiteraard ook het proces van Samen Beslissen. Pharos steunt de campagne van de Johannes Wierstichting ('Dit is een kind, geen tolk' en www.zoschakeltueentolkin.nl) en zet samen met het programma Begrijpelijke Zorg en Informatie ook in 2022 kennis en expertise in op het thema taalbarrière in de zorg.

3. Stoppen met Roken en Nederland Rookvrij voor Iedereen

- Samen met de partners in de Coalitie Iedereen Rookvrij (waarin onder andere Trimbos Instituut en Gezondheidsfondsen voor Rookvrij participeren) brengen we kennis in op strategisch niveau ter ondersteuning van de inzet op Stoppen met Roken (SMR) door het sociaal domein, de samenwerking met sleutelpersonen/ ervaringsdeskundigen in de wijk, continuïteit van SMR-zorg voor mensen die extra zorg nodig hebben en het gedifferentieerder meten van het effect van het

aanbod van Stoppen met Roken op specifieke groepen. Hiermee maken we zichtbaar voor wie de inzet nog minder goed werkt.

- In samenwerking met het programma GezondIn starten we een kenniskring voor ambtenaren in het sociaal domein en GGD gezondheidsbevorderaars in GIDS gemeentes. We steunen deelnemers met goede voorbeelden, kennis en uitwisselen van ervaringen en lessen bij de inzet van professionals in het sociaal domein en sleutelpersonen/ ervaringsdeskundigen om proactief toe te leiden naar Stoppen met Roken, aanvullend en in afstemming op de activiteiten van Trimbos en Rookvrije generatie,.
- In 2021 gingen we in gesprek met mensen die roken met een migratieachtergrond en/ of een lage opleiding en hebben we in beeld gebracht wat nodig is voor het ondersteunen van gedragsverandering. Op basis daarvan hebben we een start gemaakt met de Chatbot die de motivatie van deze rokers om na te denken over stoppen met roken moet vergroten. Dit instrument gaan we testen onder de doelgroep om nog scherper in beeld te krijgen wat werkt en deze lessen breder te delen. We kwamen tot een voorzichtige eerste conclusie dat er onvoldoende kennis is bij specifieke groepen mensen die roken over het (gratis) SMR aanbod. Dat geldt zeker voor de mensen met een migratieachtergrond. Wat voor sommige groepen kan helpen zijn rolmodellen, ervaringsdeskundigen die anderen op weg kan helpen. Dat gaan we verder onderzoeken om vervolgens die kennis breder te delen met GGD'en en gemeentes.
- In samenwerking met het programma Gelijke Kansen op Gezond Opgroeien continueren we de expliciete aandacht voor jongvolwassenen (13 – 15 jaar) op het VMBO. Hoe ziet een vernieuwende aanpak op 'niet-beginnen' er uit? Eveneens samen met dit programma werken we verder aan ondersteunen van professionals bij het vragen van aandacht voor Stoppen met Roken in de eerste 1000 dagen.

Actuele zaken en agendering

We nemen op verzoek van partners actief deel aan kennisuitwisselingsbijeenkomsten zodat actuele kennis over persoonsgerichte zorg en ondersteuning benut kan worden in praktijk, onderzoek en beleid. We delen onze kennis middels webinars, workshops en lezingen. We brengen op verzoek kennis in over gezondheidsverschillen en gezondheidsvaardigheden bij het actualiseren van richtlijnen en standaarden en het ontwikkelen van keuzehulpen, patiëntinformatie, uitkomstindicatoren en vragenlijsten/meetinstrumenten. We schrijven artikelen om kennis over te dragen aan professionals in de (paramedische) zorg en ontsluiten kennis via bouwstenen, e-learnings en lesmateriaal voor studenten in MBO, HBO en academisch onderwijs. Specifieke aandacht gaat er in 2022 uit naar het verspreiden van kennis via het onderwijs over cultuur- en stress-sensitieve passende zorg en ondersteuning, aandacht voor leefomstandigheden als het gaat om leefstijlverandering en interprofessionele samenwerking. In nationaal en internationaal verband delen we kennis en wisselen we kennis uit, het komende jaar naar verwachting in het bijzonder over (het terugdringen van) de gevolgen van corona voor kwetsbare bevolkingsgroepen, inclusieve wetenschap, een integrale persoonsgerichte aanpak van gezondheidsverschillen en een inclusieve aanpak van Stoppen met Roken en een Rookvrije Omgeving.

De komende jaren zal er in het landelijke gezondheidsbeleid steeds meer aandacht uitgaan naar de kansen die er zijn om gezondheidsproblemen te voorkomen. Vanuit Pharos brengen we kennis in zodat er sprake is van een inclusief preventiebeleid. Een preventiebeleid dat rekening houdt met achterliggende sociaal-economische oorzaken van ongezondheid en daarmee de kansen voor iedereen op een gezond en vitaal leven vergroot.

Pharos participeert in het Landelijk Overleg Thema- instituten. Gezamenlijk kiezen de instituten ook in 2022 een actueel vraagstuk waaraan de instituten samen werken om te komen tot een grotere impact op gezondheid.

Samenwerkingspartners

NHG, LHV, InEen, docenten huisartsenopleidingen, LOVAH (Landelijke Organisatie van Artsen in opleiding tot Huisarts), achterstandsfondsen huisartsen, organisaties van kaderhuisartsen (CAHAG, DIHAG), de WIGH (Werkgroep Huisarts en Internationale Gezondheid), Stichting Sanitas (organisatie van overwegend Turkse artsen), AMAN (organisatie van Marokkaanse artsen in Nederland), huisartsen werkzaam in achterstandswijken, zorggroepen, ROS'en, GGD'en, V&VN, KNMP, KNOV, FMS, Universitaire Medische Centra en algemene ziekenhuizen, NFU, NVZ.

RIVM, CGL, NIVEL, CBG, IVM, IKNL, Netwerken Palliatieve Zorg, St Fibula, Agora.

Patiëntenfederatie Nederland en diverse patiëntenorganisaties zoals NFK, Longfonds, Long Alliantie Nederland, Nederlandse Diabetes Federatie. Taskforce Rookvrije start, de Rookvrije generatie, GGD GHOR, IVO, FNO Zorg voor Kansen en Trimbos.

4 Gelijke kansen op Gezond Opgroeien

Meerjarenprogramma

De gezondheid van kinderen in Nederland hangt sterk samen met de opleiding, het inkomen, de (arbeids-)participatie, het welbevinden en de eventuele migratiegeschiedenis van hun ouders. Nederland doet het goed als het gaat om het welbevinden van kinderen. Maar als we verder kijken dan het 'gemiddelde' dan zien we dat het op zich kwalitatief goede systeem van zorg en ondersteuning voor kinderen en hun ouders vaak niet goed aansluit op de wensen en behoeften van de groep die dat juist extra nodig heeft. Het SCP spreekt van 'een stabiele groep met een stapeling van problemen'. Afhankelijk van de gehanteerde definities groeit 8 – 12% van de kinderen in Nederland op in armoede, met belangrijke gevolgen voor hun gezondheid en welbevinden¹¹. Dat is een grote groep in een land met hoge gemiddelde scores voor welbevinden van kinderen.

In de eerste levensjaren wordt zowel lichamelijk als mentaal de basis gelegd voor de rest van het leven. Factoren als armoede en stress hebben grote invloed op deze levensstart. Ook de blootstelling aan tabak, ervaren van onveiligheid, discriminatie, sociale exclusie, de impact van (gedwongen)migratie, kwaliteit van de leefomgeving en het pedagogisch klimaat (zowel thuis als op school) hebben meteen al een grote invloed. Dat wil niet zeggen dat er op latere leeftijd geen winst te behalen is, maar het is nog altijd *'easier to build strong children than to repair broken (wo)men'*. Hoe vroeger en beter de investering, hoe hoger de kosteneffectiviteit¹². Daarbij lijkt er nog veel winst te liggen in de collectieve benadering van preventie door te werken vanuit een gemeenschapsgerichte visie. Preventie van achterstanden door vroeg te investeren is daarmee niet alleen goed voor eerlijke kansen, maar levert ook een belangrijke bijdrage aan de houdbaarheid van ons stelsel van zorg en welzijn. Sinds een aantal jaar staat dit thema prominent op de agenda van VWS, zo is het programma Kansrijke Start een belangrijke pijler onder de aanpak van gezondheidsachterstanden.

Pharos zet zich met het programma Gelijke kansen op Gezond Opgroeien in voor een gezonde toekomst voor ieder kind, ongeacht in welk gezin of in welke wijk het geboren wordt. De wensen en de beleving van de jongeren en hun ouders zijn hierin het uitgangspunt¹³. Pharos draagt met kennis over het terugdringen van gezondheidsverschillen bij aan (het verbeteren van) een systeem van zorg en ondersteuning dat verschillen verkleint. We zijn daarbij een kennisplatform voor partijen die de zorg en ondersteuning van jongeren en gezinnen dagelijks vormgeven. Pharos agendeert, onderbouwt en ondersteunt met kennis en handelingsperspectief voor professionals, organisaties en beleidsmakers.

Pharos streeft ernaar dat alle professionals die werken met gezinnen en kinderen weten hoe zij persoons- en gemeenschapsgericht kunnen werken en dat de organisaties waar zij onderdeel van zijn weten hoe te focussen op de kinderen en gezinnen waar het gezondheidspotentieel het grootst is. Zo ontstaat een breed en dekkend systeem dat bijdraagt aan de preventie van sociaal-economische gezondheidsverschillen. De coronapandemie heeft de genoemde verschillen zowel vergroot als extra

¹¹ Opgroeien zonder armoede (SER 2017)

¹² Center on the Developing Child (2007). Early Childhood Program Effectiveness (InBrief).

¹³ Jongeren Denktank Coronacrisis (2021) En nu...daden!

zichtbaar gemaakt. De aandacht voor een eerlijke kans op een gezonde toekomst is daardoor toegenomen. Het ministerie van VWS heeft aangekondigd hier concrete doelen op te willen stellen¹⁴. Er is veel vraag naar kennis over het vormgeven van preventief en inclusief jeugdbeleid en het samenwerken hierin tussen verschillende domeinen. Het programma Gelijke kansen op Gezond Opgroeien zet zich in om te zorgen dat de beschikbare kennis en ervaring op deze opgave goed wordt meegenomen.

Beoogde impact in 2022

Om te komen tot gelijke kansen op gezond opgroeien kent het programma in 2022 twee inhoudelijke themalijnen.

1. Vroege preventie gezondheidsverschillen: eerste 1000 dagen

De groeiende aandacht voor preventie en gelijke kansen komt samen in het thema 'de eerste 1000 dagen'. Pharos speelt een belangrijke rol in het concretiseren van de aanpak door wetenschappelijke kennis te verbinden met de –vaak weerbarstige- praktijk. Het programma 'gelijke kansen op gezond opgroeien' ondersteunt organisaties en professionals door vraaggericht en in samenwerking kennis, goede voorbeelden en handelingsperspectief te ontwikkelen en te delen. Zodoende wordt de dagelijkse zorg en ondersteuning aan de (aanstaande) moeders en vaders in een kwetsbare positie verder verbeterd. Het tijdelijke stimuleringsprogramma coalities Kansrijke Start biedt de kans om deze kennis te delen met de gemeenten en de betrokken organisaties en professionals om zo naast doelstellingen op samenwerking ook te werken aan de inhoudelijke doorontwikkeling van de lokale aanpak.

2. Onderwijs en preventie gezondheidsverschillen: welbevinden op school

Op dit moment draagt het onderwijs onvoldoende bij aan gelijke kansen op een gezonde en gelukkige toekomst. De SER roept op tot structurele veranderingen en meer investeringen in het onderwijs¹⁵. Pharos heeft in de afgelopen jaren relevante kennis ontwikkeld om vorm te geven aan deze oproep. In aanvulling op doorlopende programma's op het thema welbevinden zet Pharos zich in 2022 ook in op het doorontwikkelen en verspreiden van specifieke, praktische kennis rond het vormgeven van een lokale, integrale 'Whole school approach'. We doen dit in 2022 in nauwe samenwerking met het GezondIn netwerk. Daarnaast zetten we in 2022 in op het doorontwikkelen van kennis op de thema's ouderbetrokkenheid en 'niet beginnen met roken'. Deze inzet sluit aan op en versterkt de inzet van Pharos vanuit de meerjarensubsidie voor het programma Welbevinden op school.

¹⁴ Bouwstenen voor een fundament onder toekomstig preventiebeleid. Kamerbrief 7 juli 2021.

¹⁵ Gelijke kansen in het onderwijs. Structureel investeren in kansgelijkheid voor iedereen. SER. Juni 2021.

Concrete inzet in 2022

1. Vroege preventie gezondheidsverschillen: eerste 1000 dagen

Pharos zet zich in voor de juiste zorg op de juiste plek binnen de eerste 1000 dagen. We richten ons daarbinnen in 2022 specifiek op de volgende thema's:

- Vaders spelen een belangrijke rol in de eerste duizend dagen van zowel het kind als de moeder. Om te zorgen dat het belang van betrokken vaderschap wordt gezien en ondersteund zetten we in op het stimuleren van aandacht voor vaderschap. Via werksessies met vaders en professionals doen we een inventarisatie van de behoefte aan handelingsopties. Op basis daarvan realiseren we handvatten voor de dagelijkse praktijk.
- Omdat kraamzorg vaak nog niet optimaal wordt ingezet in de gezinnen die daar veel baat bij zouden kunnen hebben, richten we ons in samenwerking met de relevante kraamzorgpartijen op het verbeteren van het kraamzorgprotocol.
- In het meeste recente onderzoek naar geboorte in Nederland staat dat “met name bij statushouders, asielzoekers en vrouwen die geen of beperkt Nederlands spreken het risico in Nederland op een vroeggeboorte of perinatale sterfte nog steeds heel hoog is”¹⁶. Pharos doet een analyse van deze uitkomsten en komt in afstemming met de relevante organisaties met suggesties voor verbetering.
- Om de kans op een kansrijke start te vergroten is sensitief vakmanschap een belangrijk aandachtspunt. Pharos zal zich in 2022 blijvend inzetten om organisaties en professionals te ondersteunen sensitief te werken op cultuur, geletterdheid en stress.
- Er is veel begrijpelijk ondersteunend materiaal beschikbaar. Pharos versterkt de overzichtelijkheid en de toepasbaarheid hiervan in de praktijk door in gesprek met professionals hun behoeften scherper te definiëren en de manier van aanbieden en verspreiding hierop aan te passen.

Pharos geeft vorm aan de inhoudelijke ondersteuning van lokale coalities (in samenwerking met programma coalities kansrijke start). De manier van werken is daarbij zowel vraaggericht als agenderend. De volgende vier thema's staan centraal:

- Om naast de verbeteringen op de individuele relatie tussen professionals en (aanstaande) gezinnen ook de kracht van de sociale omgeving te versterken verzamelen en verspreiden we goede (internationale) voorbeelden en praktische tips in op het thema 'gemeenschapsgericht werken'.
- Er zijn signalen dat vraagstukken rondom culturele achtergrond een goede beslissing over de veiligheid van een kind belemmeren. Om te zorgen dat de lokale aanpakken op het thema veiligheid (preventie kindermishandeling en uithuisplaatsing) hun vakmanschap op dit thema versterken zetten we samen met relevante partners in op cultuursensitiviteit en veiligheid.

¹⁶ Beter weten, een beter begin. Samen sneller naar een betere zorg rond de zwangerschap. RIVM. 2020.

- Roken tijdens de zwangerschap (door moeder en / of vader) heeft een grote impact op de gezondheid van het kind. Om te zorgen dat coalities gebruik maken van beschikbare kennis over tabaksontmoediging tijdens de eerste duizend dagen verzamelen en delen we de inspiratie en praktische kennis vanuit coalities die hierin vooroplopen.
- Opgroeien in armoede heeft een grote invloed op gezond en gelukkig zijn. In samenwerking met de alliantie kinderarmoede zetten we in op een lokale aanpak van Kansrijke Start die de negatieve impact van armoede verkleint door beter aan te sluiten op de stress die (aanstaande) ouders ervaren.

Pharos ondersteunt de doorontwikkeling van de kennis ten dienste van de coalities op lokaal en (sub-) regionaal niveau:

- We zetten in op lerende netwerken als logische vervolgstap in de doorontwikkeling van de coalities en de begeleiding daarvan. De infrastructuur van lokale coalities wordt benut voor georganiseerd leren, waarbij we inzetten op inhoudelijke verdieping en verbreding. Lerende netwerken zijn ook een belangrijke stap in het borgingsproces: het geeft coalities handvatten en kennis voor een duurzame inzet op Kansrijke Start.
- De Kansrijke Start instrumenten, zoals de zelfscan en netwerkanalyse en tool zorgpaden, worden door Pharos beheerd, geëvalueerd en doorontwikkeld. Coalities worden actief gestimuleerd en ondersteund bij de toepassing van de instrumenten in de lokale praktijk.
- Pharos ontsluit de ervaringen die opgedaan worden in de praktijk van de lokale coalities via diverse communicatiekanalen en richting samenwerkingspartners en aan Kansrijke Start verwante projecten.

2. Onderwijs en preventie gezondheidsverschillen: welbevinden op school

De aandacht voor het welbevinden van kinderen op school en de interactie met kansenongelijkheid is enorm toegenomen. Dit geeft de mogelijkheid om te bouwen aan de implementatie van de 'whole school approach'; een integrale aanpak binnen en rondom de school. Dit thema is nauw verbonden met vraagstukken rondom het vormgeven van preventief jeugdbeleid, passend onderwijs en wijkgericht werken. Er zijn al gemeenten waar dit integraal wordt vormgegeven. In 2022 verspreiden we de opgebouwde kennis over hoe je dit lokaal vorm geeft. We trekken hierin samen op met het netwerk van GezondIn. We profileren het onderwijs hierbinnen als onderdeel van een duurzame, integrale aanpak van sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Pharos werkt hierin agenderend en vraaggericht. Het doel is dat gemeenten ondersteund worden om integraal beleid (onderwijs – jeugdhulp- wijkgericht werken) praktisch vorm te geven. Dit doen we in 2022 als volgt:

- Met de publicatie van een themadoc "Gemeente, onderwijs en gezondheidsverschillen" agenderen we het belang van de rol die de gemeente hierin heeft.

- Om te zorgen dat ook op bestuurlijk niveau integrale samenwerking wordt versterkt, verkennen we de behoefte aan masterclasses voor wethouders op het thema 'Onderwijs en Welbevinden' waarin we wethouders op de dossiers jeugd, onderwijs en zorg samen brengen, en voeren we deze uit. Eventueel kan (bv op uitnodiging van de wethouder) ook schoolbestuurders/directeuren mee worden genomen.
- Op ambtelijk niveau van gemeenten bieden we aan om mee te denken over de ambtelijke ambities op het thema onderwijs, zorg en jeugd. Op een webinar delen we voorbeelden van beleidsambities en lichten we deze toe.

Pharos biedt inspiratie en handelingsperspectief voor scholen en gemeenten op het thema 'samenwerken met alle ouders'. In 2021 zijn sleutelpersonen onderwijs getraind; mensen die de brug kunnen slaan tussen het onderwijs en de gemeenschap in de wijk met een specifieke etnische achtergrond. In 2022 brengen we deze werkwijze onder de aandacht van scholen en gemeenteambtenaren. De training wordt doorontwikkeld en we evalueren het effect van de inzet van sleutelpersonen op de samenwerking tussen ouders en school en het effect op de kinderen.

Pharos zet in op landelijke agendering voor welbevinden en SEGV bij OCW en de Gelijke kansen alliantie. Pharos haakt hierbij aan op de actuele ontwikkelingen en sluit daar met de beschikbare kennis op aan om te zorgen dat reeds opgedane en beschikbare kennis in de praktijk wordt toegepast.

Sommige groepen jongeren hebben een grotere kans om te gaan roken dan anderen. Van de scholieren op het VMBO basis rookte 29,3% ooit en is 6,5% een dagelijkse roker, terwijl van scholieren op het VMBO-t 15,3% ooit rookte en 1,7% dagelijks (HBSC 2017). In samenwerking met de expertise unit "Iedereen Rookvrij" vervolgen we onze verkenning uit 2021 met de jongeren zelf om interventies die voorkomen dat ze beginnen met roken te helpen verbeteren.

Actuele zaken en agendering

Gedurende het jaar voorzien we vanuit onze rol als kenniscentrum partijen zoals beleidsmakers, professionals, zorgorganisaties, wijkteams en andere kenniscentra van actuele inzichten, praktische informatie en kennis. We delen onze kennis ook door workshops en lezingen te geven en presentaties te houden op bijeenkomsten die georganiseerd worden door andere instellingen. Onze kennis is beschikbaar bij de ontwikkeling en herziening van standaarden en richtlijnen die door en voor beroepsgroepen worden opgesteld. We schrijven artikelen om kennis over te dragen aan professionals in de zorg, welzijn, onderwijs en de gemeenten. Ook in internationaal verband delen we kennis, in het bijzonder over de doelgroep vluchtelingenkinderen. Specifieke werkzaamheden zijn onder andere:

- Pharos is trekker van de werkgroep jeugd binnen de landelijke Alliantie Gezondheidsvaardigheden.
- Pharos is samen met stichting vrienden van Samah voorzitter en organisator van het landelijk platform voor alleenstaande Minderjarige Vluchtelingen (AMV) en organiseert in 2022 3 of 4 bijeenkomsten om kennis en signalen uit te wisselen.

- Pharos draagt bij aan het versterken en het inhoudelijk invullen van het netwerk Child Friendly Cities.
- Pharos verkent op systeemniveau de meerwaarde van aandacht voor cultuursensitiviteit en gezondheidsvaardigheden binnen de gespecialiseerde jeugdzorg.
- Pharos werkt met de andere thema instituten samen binnen de LOT werkgroep jeugd en geeft daarin de inhoudelijke samenwerking met de Gezonde School vorm.

Samenwerkingspartners

NCJ, CPZ, Trimbos, Gezonde School, NJI, Rutgers, Voedingscentrum, JOGG, Child Friendly Cities, Gelijke Kansen Alliantie, NIP schoolpsychologen, alliantie kinderarmoede, veilig thuis

5 eHealth4all

Meerjarenprogramma

eHealth biedt veel kansen voor effectievere en betere zorg. Veel partijen in de zorg en zorgverleners zelf zijn ervan doordrongen dat de zorg slimmer en beter kan worden ingericht met behulp van eHealth. Zorgverleners en zorggebruikers omarmen het gebruik van eHealth ook steeds meer, omdat het zorg letterlijk dichtbij brengt, persoonsgericht is en ruimte voor maatwerk biedt. Deze ervaren noodzaak en meerwaarde voor zorgverleners en zorggebruikers zorgen ervoor dat eHealth steeds breder wordt gebruikt en een digitale beweging in de zorg in gang is gezet. De kansen rond de verdere ontwikkeling van eHealth worden ook nadrukkelijk geadresseerd in actuele beleidsplannen waarin eHealth een prominente plek heeft zoals 'Juiste Zorg op Juiste Plek', de Preventieakkoorden en de 'Nota Volksgezondheid'. De coronapandemie zorgt er hierbij voor dat de intrede en acceptatie van steeds meer digitale zorg –waar het nuttig is- in een stroomversnelling terecht is gekomen.

De belangrijkste uitdaging bij de toename van eHealth en digitalisering is te zorgen dat dit juist ook gaat bijdragen aan een betere toegang tot en kwaliteit van zorg voor álle Nederlanders. Dit zal echter niet vanzelf goed gaan. Er is een gerichte inzet nodig om deze ontwikkelingen ook van meerwaarde te laten zijn voor kwetsbare groepen met een gezondheidsachterstand. Het is de inzet van Pharos om, op bestuurs-, beleids- en uitvoeringsniveau, een significante (kennis)bijdrage te leveren aan het inclusief maken van de beloftevolle kansen die eHealth biedt. Pharos is voor alle partijen in het zorgdomein het kennisknooppunt rond de ontwikkeling en implementatie van eHealth en digitalisering voor kwetsbare groepen. Hiermee maken we *eHealth for all* mogelijk. Zo dragen we bij aan de doelstelling om de toegang tot en kwaliteit van zorg voor iedereen te borgen en de gezondheidsverschillen in Nederland te verkleinen.

Het risico bestaat anders dat eHealth zal leiden tot meer ongelijkheid in de zorg. Groepen in kwetsbare situaties zoals ouderen, lager opgeleiden en chronisch zieken zijn vaak minder vaardig in het vinden en gebruiken van eHealth-toepassingen. De werking is te ingewikkeld of de inhoud te complex. De ervaring leert dat het belang van kwetsbare groepen niet altijd (en soms helemaal niet) '*top of mind*' is bij belangrijke stakeholders als (lokale) overheden, verzekeraars, ontwikkelaars en professionals bij de ontwikkeling en implementatie van eHealth. Naarmate eHealth een grotere plaats in neemt in de gezondheidszorg, bestaat het risico dat de kwetsbare groepen steeds vaker buiten de boot vallen, terwijl eHealth juist voor hen ook kansen biedt. Het is belangrijk dat eHealth aansluit bij de kennis, vaardigheden en belevingswereld van deze kwetsbare groepen. Om dit te bereiken is het cruciaal dat hiermee bij de ontwikkeling van eHealth en digitalisering rekening wordt gehouden en dat deze groepen ook betrokken worden bij het ontwikkelen en testen van eHealth toepassingen.

De investeringen die in afgelopen jaren zijn gedaan in het programma eHealth4all, lessen uit de corona crisis en onze samenwerking op dit thema met overheden, professionals en ontwikkelaars geven een solide basis om als kennispartij en ondersteuner van steeds inclusievere eHealth het veld te ondersteunen en uit te dagen om te komen tot echt inclusieve eHealth.

Beoogde impact in 2022

Pharos is aanjager van het agenderen van de noodzaak van begrijpelijke en toegankelijke inclusieve eHealth. Pharos verzamelt, ontwikkelt en ontsluit kennis hierover op een effectieve manier met relevante partijen, onder andere middels de coalitie 'Digivaardig in de Zorg', de 'Alliantie Digitaal Samenleven' en het innovatienetwerk van Health Holland. Onze reeds opgedane kennis en middelen worden verder verrijkt en op een laagdrempelige manier breed gedeeld met ontwikkelaars, beleidsmakers en professionals, zodat steeds meer partijen bewust en goed toegerust mee kunnen bouwen aan eHealth en digitalisering die alle Nederlanders ten goede komt.

De reeds opgedane kennis rondom patiëntportalen en gezondheidsomgevingen (VIPP Ziekenhuizen en OPEN) wordt verder verrijkt en breder beschikbaar gesteld. En onze rol in de PGO Alliantie leidt tot een duurzame inzet voor inclusieve PGO's.

Daarnaast krijgt de samenwerking met het Nationaal eHealth Living Lab (NeLL) verder vorm door gezamenlijk relevante content te ontwikkelen rondom inclusieve eHealth. Doel hierbij is om te laten zien dat inclusieve eHealth-interventies binnen handbereik liggen en toegevoegde waarde met zich meebrengen voor zowel gebruiker als ontwikkelaar én om zoekende ontwikkelaars en professionals naar concrete handvatten te gidsen.

Het reeds opgestarte traject met de Werkgroep Zorg 2025 om eHealth beter in te bedden in bestaande opleidingscurricula wordt voortgezet, zodat we zo veel mogelijk toekomstige artsen bewust kunnen maken van de noodzaak van inclusieve digitale zorg.

Een van de knelpunten in de ontwikkeling van inclusieve eHealth is het breed gedeelde beeld dat een investering rond digitalisering, gericht op de meest kwetsbare groepen, zich niet terugverdient. Om dit beeld te toetsen zal in 2022 middels het opzetten van minimaal twee SROI (Social Return On Investment) berekeningen kennis opgedaan worden rondom monitoring en evaluatie van inclusieve eHealth interventies.

Concrete inzet in 2022

1. Agendering en kennisverspreiding - Kennisknooppunt

- Wij zorgen dat het online en offline aanbod relevant is en actueel blijft door de behoefte aan het kennis en ondersteuning van de 'gebruikers' breed en effectief te ontsluiten.
- De samenwerking met NeLL wordt geïntensiveerd door elk kwartaal een thema rondom inclusieve eHealth gezamenlijk uit te werken en met een breed publiek te delen via masterclasses. Ook maken we samen een kennisdocument.
- Nationale en internationale best practices en onderzoeken op het gebied van eHealth worden verzameld, verrijkt en gedeeld, ook in internationaal verband (onder meer via EuroHealthNet). Pharos onderhoudt hiertoe een netwerk van internationale kennispactijen rond inclusieve eHealth.

- Pharos continueert haar actieve bijdrage aan de uitvoering van de inhoudelijke kennisagenda van de Topsector Life Sciences & Health. Pharos zal in de volle breedte van de topsector als kritische vriend en ondersteuner zorgen dat de werkzame elementen van eHealth4all breed bekend en beschikbaar zijn en zal kennis inbrengen rond de verdere invulling van de centrale missie rond gezondheidsverschillen. Hiernaast zijn we als kennispartner betrokken bij projecten en fieldlabs.
- In samenwerking met Werkgroep Zorg 2025 van jonge zorgprofessionals worden aanbevelingen uitgewerkt om eHealth4All een plek te geven in het curriculum van de huisartsopleidingen. Streven is om in 2022 met minimaal twee universiteiten en/of hogescholen het gesprek aan te gaan hoe dit op een duurzame manier een plek in het curriculum kan krijgen.
- Binnen de PGO Alliantie werken wij samen met partners om het strategisch plan dat in 2021 wordt opgeleverd in 2022 (deels) uit te voeren.
- Pharos trekt met de Patiëntenfederatie Nederland en Health Holland op in de werkgroep Burger- en Patiëntparticipatie van de Nederlandse AI Coalitie (NLAIC) met als inzet co-creatie bij de ontwikkeling van AI gestuurde tools en het borgen van inclusieve en representatieve data. De rol van Pharos is er vooral op gericht om co-creatie met de burger te stimuleren en faciliteren.

2. (Door)ontwikkeling werkzame elementen

- De uitkomsten uit het gebruikersonderzoek dat in 2021 uitgevoerd is rondom de ontwikkeling van de ehealth-toolkit worden verder uitgewerkt en de tool wordt opgeschaald naar meerdere sectoren en gebruikers.
- Een actieonderzoek op het gebied van beeldbellen en een actieonderzoek op het gebied van PGO's moeten leiden tot concrete inzichten hoe dergelijke trajecten het best geïmplementeerd kunnen worden als het kwetsbare groepen betreft. Hiermee wordt onze kennis rond implementatie van inclusieve eHealth-toepassingen verder versterkt.
- Rondom de hierboven genoemde actieonderzoeken zullen twee SROI's worden uitgevoerd om de impact zoveel mogelijk met data te staven en om de verschillende betrokkenen binnen het actieonderzoek bewust te maken van de mogelijke impact van beeldbellen en PGO's.

Samenwerkingspartners

Health Holland, NLAIC, NICTIZ, National eHealth Living Lab (NeLL), ECP- Coalitie Digivaardigheden in de Zorg, Alliantie Digitaal Samenleven, Patiëntenfederatie Nederland, Stichting Accessibility, IKONE, Zorginnovatie.NL, VNG, NVZ, NFU, LHV, NHG, OPEN, PGO on Air, Werkgroep Zorg 2025 van de jonge zorgprofessionals, Health Hub Utrecht, hogescholen, Trimbos Instituut, LOT, TNO, GGD GHOR Nederland, Alliantie Gezondheidsvaardigheden, EuroHealthNet, GGZ, Gehandicaptenzorg.

6 Gezondheidsvaardigheden & Bereiken en betrekken

Meerjarenprogramma

Op bijna alle terreinen in de samenleving wordt steeds meer zelfredzaamheid van burgers gevraagd. Er wordt van mensen verwacht dat zij zichzelf informeren, de juiste gezonde keuzes maken en zelfstandige beslissingen nemen. Echter, niet alle mensen hebben het vermogen om in het huidige stelsel hun weg zelf te vinden. De zorg, ondersteuning en voorzieningen sluiten niet aan, zijn onvoldoende toegankelijk en zijn daarmee niet effectief voor een grote groep mensen in de samenleving. Inzet van Pharos is om informatie, voorlichting en (zorg)oplossingen toegankelijk en begrijpelijk te maken voor iedereen én kanalen en middelen (mede) te ontwikkelen (en te ontsluiten) die aansluiten bij de belevingswereld van kwetsbare groepen, zodat iedereen bereikt en betrokken kan worden. Tevens zien wij dat mensen uit kwetsbare groepen vaak ondervetegenwoordigd zijn in (wetenschappelijke) onderzoeken. Uitkomsten zijn vaak generalisaties en gemiddelden en niet (voldoende) representatief voor mensen uit kwetsbare groepen. De aanbevelingen sluiten dan niet aan bij wat zij nodig hebben. Hier zien wij een belangrijke opdracht voor Pharos om de kennis over het doen van inclusief onderzoek te vergroten.

Pharos heeft de expertise in huis om dat te doen in co-creatie met de mensen om wie het gaat. Wij geven hen altijd een centrale rol bij onze kennisontwikkeling. Veel organisaties delen het inzicht dat het noodzakelijk is om patiënten, cliënten, inwoners, wijkbewoners te *bereiken en betrekken* bij het ontwikkelen van beleid en interventies. Gemeenten, organisaties en professionals in zorg en welzijn vinden het echter vaak erg ingewikkeld om deze groepen mensen te 'vinden', bij hen aan te sluiten, ze te betrekken bij beleid- en interventieontwikkeling en bij onderzoek. Wij hebben als doel om in de komende jaren vanuit onze kennisrol (mede) vorm te geven aan een leeromgeving waarin beleidsmakers, professionals en onderzoekers leren hoe zij aan bereiken en betrekken en citizen science zelf uitvoering kunnen geven. Dit doen we onder andere middels actieve kennisdeling over samenwerking met verschillende kwetsbare doelgroepen, inclusief onderzoek en een community aanpak. Naast kennisdeling zullen wij ook als aanjager fungeren van een daadwerkelijke samenwerking met taalambassadeurs, sleutelpersonen, ervaringsdeskundigen en burgercoöperaties.

Beoogde impact in 2022

In 2022 wordt onze kennis en expertise rondom gezondheidsvaardigheden en co-creatie met burgers verder uitgebouwd en versterkt. Onze kennis en expertise over succesvolle strategieën bij het duurzaam aanpakken van beperkte gezondheidsvaardigheden wordt verspreid. Niet alleen gaan we de kennis en middelen rondom gezondheidsvaardigheden en co-creatie vergroten en verspreiden, ook

gaan we expliciet inzetten op monitoring en evaluatie van co-creatie, zodat beter inzichtelijk wordt gemaakt wat het oplevert.

Om onze kennis breder en effectiever te ontsluiten worden de wensen en behoeftes van verschillende beleidsmakers, professionals en onderzoekers in kaart gebracht. Hiermee kan een 'aanbod op maat' worden ontwikkeld, zodat we zowel op het niveau van systeem, organisatie en professionals erin slagen het bewustzijn rondom gezondheidsvaardigheden te vergroten.

Daarnaast worden verschillende thema's doorontwikkeld die een belangrijke rol spelen bij co-creatie, zoals ervaringsdeskundigheid, inclusief onderzoek en de community aanpak. Er wordt stevig ingezet op een levendig netwerk van taalambassadeurs, sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen. Dit netwerk speelt ook een belangrijke rol bij de verdere ontwikkeling en kennisdeling van inclusief onderzoek.

Pharos wordt vaak benaderd voor het herschrijven en testen van (communicatie)middelen, zodat deze ook door mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden begrepen kunnen worden. In 2022 gaan we de kennis rondom deze werkwijze actief delen, zodat steeds meer organisaties geïnspireerd en geëquipeerd worden om zelf middelen te ontwikkelen die voldoen aan de criteria van toegankelijkheid en begrijpelijkheid voor iedereen. We blijven de Alliantie Gezondheidsvaardigheden coördineren en zetten in op verdere uitbreiding en versterking van dit netwerk.

Concrete inzet in 2022

1. Kennisplatform

- Onderhouden en verder versterken van onze kennisbasis en ontsluiting via ons kennisplatform.
- Actieve deelname aan kennisuitwisselingsbijeenkomsten van andere expertisecentra, projectgroepen en begeleidingscommissies.
- Uitvoeren van een stakeholderonderzoek, gebruik van gebruikersstatistieken en inzet van monitoring en evaluatie om meer toegepaste kennis aan te bieden en te onderbouwen.
- Pharos coördineert de Alliantie Gezondheidsvaardigheden en zet in op verdere uitbreiding en versterking van dit netwerk. Dit doen we via netwerkbijeenkomsten, de werkgroepen, de website, nieuwsbrieven en social media kanalen.
- Binnen de Alliantie Gezondheidsvaardigheden delen wij proactief onze kennis en ondersteuningsmiddelen met de partners, zodat zij die ook kunnen inzetten.

2. (Door)ontwikkeling van werkzame elementen en instrumenten

- We halen op wat werkt, werken aan verbeteringen en delen de opbrengsten met betrekking tot ons eerder ontwikkelde (gedigitaliseerde) 'Voorlichtingsmateriaal Beoordelingsinstrument (VBI)', de 'Checklist Toegankelijke Informatie' en de nieuwe 'Sneltest gezondheidsvaardige organisaties'.
- Afhankelijk van behoeften uit het stakeholderonderzoek ontwikkelen we een online trainingsaanbod voor het werken met de sneltest.

3. Co-creatie als uitgangspunt in ontwikkelingen en beleid

- Actualiseren en onderhouden van ons kennisportaal over co-creatie met en voor kwetsbare doelgroepen. Delen en verspreiden van kennis via kennisdossiers, handreikingen, online en offline kanalen, bijeenkomsten en congressen.
- We laten het zorgveld zien dat co-creatie kan en veel oplevert. We delen ervaringsverhalen en zetten aansprekende communicatiemiddelen in om positieve voorbeelden in beeld brengen en te delen.
- In samenwerking met het programma GezondIn delen we kennis en expertise hoe gemeenten inwoners kunnen bereiken en betrekken bij het opstellen en uitvoeren van hun beleid. Te denken valt aan de organisatie van een kenniskring voor een gemeente of andere vorm die aansluit bij de actuele behoefte.

4. Een levendig netwerk rond doelgroepen en ervaringsdeskundigen

- Het bestaande netwerk van sleutelpersonen is voor Pharos een belangrijk instrument om ervaringsdeskundigheid beschikbaar te stellen aan interne en externe projecten en ontwikkelingen in het zorgdomein. Om dit netwerk verder te versterken wordt geïnvesteerd in de intervisie en begeleiding/voeden van bestaande sleutelpersonen.
- Inzet is om het netwerk van sleutelpersonen uit te breiden met personen uit andere migrantengroepen. Om dit te ondersteunen gaan we de bestaande training aan sleutelpersonen doorontwikkelen.

Samenwerkingspartners

VNG, NVZ, NFU, LHV, NHG, Health Hub Utrecht, Trimbos Instituut, LOT, TNO, GGD GHOR Nederland, Alliantie Gezondheidsvaardigheden, Nivel, IHLA, inwoners, gemeenten, GGD'en, jeugdhulporganisaties, Platform 31, VU-UvA, AMC, Universiteit Wageningen, Hogeschool Windesheim, RIVM, Amsterdam Center for Health Communication (ACHC), migrantenzelforganisaties, zorg/welzijnsorganisaties, Landelijk Steunpunt Actieve inwoners (LSA), Stichting ABC, taalaanbieders en bibliotheken, FNO en soortgelijke fondsen.

7 Vitaal ouder worden voor iedereen

Meerjarenprogramma

De dubbele vergrijzing en ontgroening in Nederland zetten de houdbaarheid van de zorg voor ouderen onder druk. Hiernaast is deze vergrijzing ook gekleurd. De migranten van het eerste uur bereiken nu een leeftijd waarop zorg en ondersteuning nodig zijn om goed te participeren en latere maatschappelijke kosten voor te zijn. Zelforganisaties en patiëntenverenigingen eisen een stem in het beleid en de uitvoering. Er komt een steeds grotere en meer diverse vraag naar (ouderen)zorg en steeds minder mensen die deze zorg ook daadwerkelijk kunnen geven. Hierdoor worden organisaties en overheden die verantwoordelijk zijn voor wonen, gezondheid en het welzijn van ouderen en hun mantelzorgers, in de komende jaren voor belangrijke uitdagingen en keuzes gesteld. Inzet is om, ondanks genoemde maatschappelijke ontwikkelingen, te komen tot behoud en het verbeteren van de kwaliteit van leven voor alle ouderen en hun mantelzorgers in Nederland.

Het is belangrijk dat er bij de grote beleidskeuzes die de komende jaren worden gemaakt en bij de uitvoering van deze keuzes in de praktijk de impact op gezondheidsachterstanden en inclusie van ouderen met een lage ses en/of migratieachtergrond goed worden geborgd. Pharos biedt hiertoe kennis en handelingsperspectief aan alle betrokken partijen op systeemniveau.

Er wordt in verschillende lokale en regionale samenwerkingsverbanden al hard gewerkt aan een meer preventieve, netwerkgerichte en integrale aanpak op het thema ouder worden. In 2020 en 2021 inventariseerde Pharos in enkele van deze regio's aan de hand van werktafels hoe het er voor staat. We constateerden dat overheden, zorgverzekeraars, woningcorporaties, zorgaanbieders en brancheorganisaties zoeken naar houvast hoe inclusie te waarborgen en zo ook voor oudere migranten en ouderen met een lage ses de uitdagingen rond het wonen, welzijn en gezondheid in de nabije toekomst goed vorm te geven. Er is behoefte aan kennisontwikkeling en duiding over de ontwikkelingen: wat vraagt dit van wonen, welzijn, zorg en publieke gezondheidszorg, hoe kunnen (ervarings)deskundigheid en de beschikbare cijfers input leveren en hoe kan een inclusieve aanpak het best vorm worden gegeven in de praktijk. Pharos draagt bij aan het beantwoorden van deze vragen in de regio's. Vanuit onze unieke kennis over inclusiviteit, zodat mensen met een laag inkomen, beperkte gezondheidsvaardigheden en/of migratieachtergrond ook bereikt worden. Hiermee wordt tevens het belang van inclusiviteit breed in de ouderenzorg en - ondersteuning erkend en kennis en handelingsopties steeds breder toegepast door de belangrijkste spelers en (beleids)programma's. Pharos is hierin aanjager om de kansen die een inclusieve aanpak biedt te vertalen naar de praktijk, waardoor de kostencurve afgevlakt kan worden.

In de komende jaren is Pharos voor de ouderenzorg en alle bij de gezondheid van ouderen betrokken partijen agenderend en ondersteunend. Pharos werkt vanuit het principe dat iedereen een gelijke kans verdient om vitaal oud te worden en recht heeft op goede toegankelijkheid en kwaliteit van wonen, (preventieve) zorg en ondersteuning. Pharos draagt hier aan bij vanuit haar kennispositie op het thema gezond ouder worden van ouderen met een lage ses en in het bijzonder oudere migranten

onder andere door empowerment van de ouderen en hun mantelzorgers zelf. Persoonsgerichte en integrale zorg – waar nodig cultuurspecifiek of (cultuur)sensitief – met reflectie op eigen waarden en gedrag is daarbij het uitgangspunt. We zetten kennis in over het betrekken van mensen in (sociaal) kwetsbare situaties bijvoorbeeld via sleutelpersonen of het inzetten op inclusief onderzoek.

Beoogde impact in 2022

We werken doelmatig aan een betere toegang tot en kwaliteit van zorg en ondersteuning van ouderen met lage ses en in het bijzonder migranten, en hun mantelzorgers. De basis van onze werkzaamheden in 2022 vormt het ondersteunen en voeden van de systemische keuzes rond de zorg en gezondheid van ouderen en het opbouwen en verrijken van de kennisbasis rond het terugdringen van vermijdbare gezondheidsverschillen onder ouderen. Deze inzet en kennisbasis wordt gevoed door ook in de dagelijkse lerende praktijk rond de gezondheid van ouderen actief ervaringen op te blijven doen.

Concrete inzet in 2022

Voor 2022 is er een specifieke focus op:

- Actief aansluiten op en kennis inbrengen in relevante besluitvorming(sprocessen) rond de zorg en ondersteuning aan ouderen, met name rond genoemde maatschappelijke ontwikkelingen. Hiermee versterken wij de kennispositie van betrokken partijen in beleids- en besluitvorming en het draagvlak en de handelingsopties om hierbij inclusiviteit binnen de ouderenzorg te borgen (zorg, wonen, welzijn en publieke gezondheidszorg). Mede met het oog op het aankomende nieuwe regeerakkoord ligt de focus dit jaar met name op landelijk niveau.
- Verbreden en verrijken van de kennisbasis rond het terugdringen van vermijdbare gezondheidsverschillen onder ouderen door de *state of the art* (wetenschappelijke) kennis en expertise op het gebied van wonen, gezondheid en welzijn van ouderen met lage ses en in het bijzonder migranten, en hun mantelzorgers, inzichtelijk te maken en breed beschikbaar te stellen. In een *whitepaper* zal in 2022 een eerste kennissynthese en eerste aanzet tot handelingsperspectief worden geboden aan betrokken partijen en beslissers in bovengenoemde besluitvorming rond de (Inclusieve) zorg voor ouderen. We ontsluiten deze kennis via webinars/masterclasses.
- In 2022 werkt Pharos met lokale en regionale partners mee aan projecten rond de thema's '(preventie van) dementie', 'integrale samenwerking gericht op inclusieve ouderenzorg en – ondersteuning', 'implementatie van interventies in achterstandswijken' en 'mantelzorg'. De hierbij ontwikkelde en opgehaalde kennis uit de praktijk dient als voeding voor onze ondersteuning van de besluitvormingsprocessen en versterking van onze kennisbasis.
- Inventarisatie van het draagvlak, kennisniveau en de kennisbehoeften van beleidsmakers en beslissers rond inclusieve zorg voor ouderen, voortbouwend op de inventarisatie in de actieve regio's. Pharos ontwikkelt hieruit een strategie om draagvlak en kennisniveau te vergroten. Specifiek is het hierbij onze inzet om de mensen om wie het gaat een stem te geven in de besluitvorming. Dit resulteert in een rondetafelgesprek aan het eind van 2022.

- We houden onze 'voeten in de klei' door deelname aan verschillende (meerjarige) projecten. Vier jaar onderzoek naar mantelzorg bij migranten met dementie levert veel kennis die we omzetten naar handelingsperspectieven voor professionals én mantelzorgers, binnen TCC (onder andere Universiteit voor Humanistiek). We zijn partner in het eerste project binnen de Nationale Dementiestrategie, ABOARD, waarbij we ons richten op inclusie van diverse groepen mensen in dit onderzoek en op de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de ontwikkelde tools. Met betrokkenheid in studies als FRIEND (onder andere Hogeschool Utrecht) en ProMIO (onder andere Hogeschool van Amsterdam) leren we over en brengen we kennis in op inclusiviteit bij interventies voor ouderen. Het gaat hierbij om integraal en persoonsgericht werken en betrekken en bereiken op wijkniveau. Betrokkenheid in diverse projecten levert nieuwe tools en expertise op, versterkt onze *know how* rond implementatie in de grilligheid van de dagelijkse praktijk, en leidt tot verschillende publicaties, zoals binnen FRIEND waar we samenwerken met VeiligheidNL aan een gezamenlijke publicatie op werkzame elementen.

8 Gezondheid & Migratie

Meerjarenprogramma

Het aantal inwoners van Nederland met een migratieachtergrond zal tot 2050 zeer waarschijnlijk toenemen, blijkt uit onderzoek van het CBS en NIDI. Afhankelijk van hoe de migratie naar Nederland zich in de toekomst ontwikkelt, groeit het aandeel inwoners met een migratieachtergrond naar 30% tot 40% van de Nederlandse bevolking. Ook blijkt uit onderzoek dat de zorgkosten van mensen met een migratieachtergrond gemiddeld 15% hoger liggen dan van mensen met een Nederlandse of andere westerse achtergrond. Dit is in lijn met het gegeven dat mensen met een migratieachtergrond, met name van de eerste generatie, de gezondheid als slechter ervaren dan degenen zonder migratieachtergrond. Mensen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse migratieachtergrond hebben vaker ernstig overgewicht (obesitas) dan mensen zonder migratieachtergrond. Om de ambitie van een gezonder Nederland uit het nationale preventieakkoord waar te maken zullen er extra inspanningen moeten worden verricht om deze groepen te bereiken en deel te laten nemen.

27% van de Nederlanders heeft wel eens discriminatie ervaren blijkt uit onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau. Door (on)bewuste vooroordelen worden mensen onterecht anders behandeld. Dit gebeurt ook in de zorg. Er is helaas nog niet veel kennis beschikbaar over de reikwijdte en uitingsvormen van de problematiek in de zorg. De minister voor Medische Zorg en Sport (MZS) is daarom aangesloten bij het brede overleg over racisme en discriminatie in de samenleving dat plaatsvindt met vertegenwoordigers van onder andere Black Lives Matter. Hierin zijn diverse knelpunten in de zorg aan bod gekomen, bijvoorbeeld als het gaat om racisme en discriminatie in diagnostiek en behandeling, ongelijke vertegenwoordiging in gezondheidsonderzoek, of de invloed van discriminatie op de gezondheid van mensen. Hierdoor kunnen gezondheidsverschillen ontstaan of bestaande verschillen nog groter worden.

De nieuwe Wet inburgering zal beoogd op 1 januari 2022 in werking treden. In het nieuwe inburgeringsstelsel krijgen gemeenten meer regie op de inburgering van statushouders. Om inburgering te laten slagen kun je niet om gezondheid heen. Daarom wordt gezondheid ook genoemd in de nieuwe wet inburgering. Vooral psychosociale en psychische problemen vormen vaak een barrière voor deze groep. Inburgeraars hebben vier keer zo vaak psychische klachten dan mensen die in Nederland geboren zijn. Vaak komen deze problemen pas (te) laat aan het licht, waardoor problematiek en hun gezondheidssituatie onnodig verergeren. Tegelijkertijd heeft dit een negatieve invloed op de inburgering, want het is lastig om te leren wanneer je je niet goed voelt. Het is van groot belang voor de integratie van nieuwkomers dat in deze eerste kritieke fase in Nederland aandacht aan gezondheid wordt besteed.

Economisch onderzoek laat zien dat arbeidsmigranten naar verwachting een structureel onderdeel vormen van de Nederlandse economie en maatschappij, zelfs in tijden van recessie. In 2020 werd het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten in het leven geroepen om misstanden in de werk- en leefsituatie van arbeidsmigranten tegen te gaan. Omdat uitzendbureaus bijvoorbeeld vaak de enige

toegang zijn tot een zorgverzekering hebben arbeidsmigranten een grote afhankelijkheidsrelatie tot hun werkgever. Het uitgangspunt van het advies van het Aanjaagteam is dat we arbeidsmigranten moeten behandelen als gelijkwaardige en volwaardige deelnemers aan onze samenleving en dat we onze regelgeving daarop moeten inrichten. Dat vergt meer inzet op de bescherming van arbeidsmigranten en extra inspanningen om er voor te zorgen dat ook zij toegang tot kwalitatief goede zorg en ondersteuning krijgen in Nederland.

Superdiversiteit is in Nederland een feit. Dat wil zeggen dat niet alleen het aantal mensen met een migratieachtergrond toeneemt, maar ook de diversiteit binnen die groepen zelf. Hierdoor is cultuursensitief werken essentieel, ook in de zorg. Cliënten met een andere culturele achtergrond dan de veelal witte middenklasse kunnen namelijk weinig aansluiting voelen bij de gebruikelijke omgangsvormen en de manier van ondersteunen. Om misverstanden te voorkomen helpt het als zorgmedewerkers meer rekening houden met de verschillen tussen zichzelf en de ander. Hierbij is het ook belangrijk om kruispuntdenken niet uit het oog te verliezen: elk individu is verschillend en staat steeds op een uniek kruispunt in zijn leven. Er wordt binnen de zorg veel naar gelijkenissen op basis van cultuur en religie gekeken. We hebben hier echter niet te maken met homogene groepen. Er zijn verschillen op basis van vele factoren zoals sociale klasse, religie, gender, leeftijd, opleiding, beroep, inkomen, geografische locatie en levenservaring. Zo is niet elke Turk moslim en is de ene Turk hoogopgeleid en de ander laagopgeleid. Dé Turk bestaat niet en dé Nederlander ook niet. Er dient rekening gehouden te worden met de diversiteit binnen de diversiteit. Aan de andere kant zijn er ook vele gelijkenissen te trekken tussen mensen van verschillende culturen. Rekening houden met de verschillen en gelijkenissen draagt bij aan kwalitatieve persoonsgerichte zorg voor *iedereen* en daarmee aan het terugdringen van gezondheidsverschillen.

Streven is dat alle mensen met een migratieachtergrond, of ze recent als vluchteling naar Nederland zijn gekomen of hier al meerdere generaties wonen, een gelijke toegang tot en goede kwaliteit van zorg en ondersteuning krijgen. Pharos ondersteunt het creëren van een inclusieve samenleving en gelijke kansen op gezondheid voor iedereen. Om dit te bereiken zal binnen het zorgsysteem specifiek aandacht besteed moeten aan de beschermende en belemmerende factoren die een (gedwongen) migratieverleden met zich meebrengt. Programma gezondheid migranten beheert en ontwikkelt samen met wetenschap, praktijk en beleid samenhangende en toegankelijke kennis ter bevordering van de gezondheid van mensen met een migratie- of een vluchtverleden. Hierbij besteden we specifieke aandacht aan: toegang tot en kwaliteit van zorg en preventie, participatie en inclusie.

Toegang tot en kwaliteit van zorg en preventie is voor alle mensen in Nederland belangrijk maar voor mensen met een migratieachtergrond niet altijd evident. Er is gezondheidswinst te behalen wanneer het zorg en preventie aanbod rekening houdt met specifiek belemmerende factoren als taal, wantrouwen jegens zorgprofessionals en onbekendheid met etnische gezondheidsverschillen bij professionals. Het programma gezondheid en migranten richt zich op verschillende migrantengroepen in Nederland waarvoor het risico bestaat dat zij gezondheidsachterstanden oplopen. Dit programma zorgt voor actuele kennis op het gebied van gezondheid en migratie, met state of the art kennis en handelingsperspectieven zodat professionals cultuursensitieve zorg en ondersteuning kunnen bieden en migranten deze weten te vinden. Ook zal Pharos een aanjaagfunctie vervullen door problematiek rond gezondheid en migratie bij belanghebbende partijen, van beleidsmakers tot werkgevers, te agenderen.

Participatie maakt mensen gezonder en tegelijkertijd belemmert een minder goede gezondheid dikwijls succesvolle participatie. Asielzoekers lopen een groot risico om blijvend aan de zijlijn van de samenleving te komen staan wanneer zij geen goede start in Nederland kunnen maken. Arbeidsmigranten lopen het risico om blijvend in de ziektewet te belanden wanneer zij voor langere tijd fysiek zwaar en risicovol werk doen en hierbij niet de juiste zorg ontvangen. Pharos investeert de komende jaren in een goede start voor mensen die nieuw zijn door aandacht te vragen en kennis te bieden over de invloed van (psychische) gezondheid op inburgering. Ook zetten we onze kennis in om beleidsmakers bewust te maken van het belang om aandacht te besteden aan preventie en zorg bij arbeidsmigranten om hen duurzaam te kunnen laten participeren in Nederland. Daarmee is er over vijf jaar breed bewustzijn bij ketenpartners in het sociaal domein van het belang van (psychische) gezondheid voor participatie en gebruiken zij de kennis van Pharos om dit te bevorderen.

Een inclusieve samenleving vereist dat niemand zich hiervan buitengesloten voelt. Ervaren discriminatie komt veel voor bij mensen met een migratieachtergrond en leidt er toe dat mensen zich steeds verder terug zullen trekken, met gezondheidsachterstanden tot gevolg. Pharos investeert de komende jaren in het opbouwen en delen van kennis en expertise op het gebied van (ervaren) discriminatie en gezondheid en cultuur- en gendersensitieve persoonsgerichte ondersteuning zodat in zorg en welzijn niemand buitengesloten hoeft te raken.

Beoogde impact in 2022

Omtrent toegang en kwaliteit tot zorg en preventie richten we onze pijlen binnen gezondheid migranten met name op leefstijl en dan met name op overgewicht. Overgewicht en obesitas komen significant meer voor bij mensen met een migratieachtergrond en verhoudingsgewijs worden deze groepen steeds zwaarder. Mede door corona is gebleken dat overgewicht een belangrijke onderliggende factor is van de kwetsbaarheid van mensen met een migratieachtergrond. In Nederland wordt er op vele vlakken met leefstijlinterventies ingezet om overgewicht tegen te gaan. Deze interventies sluiten echter niet altijd aan bij de specifieke behoeften of weten migranten niet altijd te bereiken. Het is hierbij ook van groot belang om rekening te houden met achterliggende belemmerende factoren zoals armoede en schulden en de problematiek met een domeinoverstijgende aanpak te benaderen. Tevens blijven we investeren in nauwe samenwerking, netwerkvorming en kennisdeling met migrantenzelforganisaties. Zij kennen de uitdagingen waar hun achterban mee te maken heeft en weten deze goed te bereiken. Ook delen we deze kennis breed met professionals in de zorg, waaronder middels het platform huisarts migrant. In 2022 blijven we ook inzetten op het thema arbeidsmigranten, met name migranten uit Midden en Oost -Europa. In samenwerking met het programma Persoonsgerichte zorg en ondersteuning en GezondIn tekenen we goede voorbeelden op waarbij zorg en ondersteuning aan arbeidsmigranten in gemeenten of bij zorgprofessionals centraal staan en samen met het programma begrijpelijke zorg ontwikkelen we kennisproducten door ten behoeve van deze groep. Naast arbeidsmigranten blijven we ook aandacht besteden vanuit onze bestaande kennisbasis aan een specifiek kwetsbare groep, mensen zonder verblijfsvergunning in Nederland.

Om participatie, en daarmee de gezondheid, van migranten te bevorderen is het cruciaal om aandacht te besteden aan gezondheid in de inburgeringsfase omdat (psychische)gezondheidsklachten vaak leiden tot uitval. Begin 2022 zal de nieuwe wet inburgering ingaan waardoor de regie voor inburgering bij de gemeente komt te liggen. Pharos zal het belang van gezondheid bij inburgering en opvang blijvend onder de aandacht brengen, waaronder bij het breed overleg van SZW, handelingsopties en kennis bieden aan gemeenten in samenwerking met GezondIn. Ook verdiepen we onze kennis over gezondheid en welzijn bij inkoop van inburgeringsaanbod. Tevens zullen we onze kennis specifiek toepasbaar en toegankelijk maken voor partners binnen het sociaal domein, waaronder wijkteams, zodat ook mensen die klaar zijn met het inburgeringstraject de juiste ondersteuning krijgen. Hiervoor zullen we nauw optrekken met het programma Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning. Tegelijkertijd zullen we in samenwerking met verschillende partners waaronder het kenniscentrum arbeidsmigranten het belang van gezondheid bij arbeidsmigranten op de kaart zetten ten behoeve van langdurige participatie in Nederland. Tevens verdiepen we onze kennis over de rol die werkgevers kunnen spelen in de preventie van gezondheidsproblemen bij deze groep.

Nu er steeds meer ervaringen met discriminatie aan het licht komen is het van belang om de feitelijke kennis over de invloed van discriminatie op gezondheid, en de rol die dit speelt in het vergroten van gezondheidsverschillen, breed te delen onder professionals binnen de zorg en welzijnssector. In 2022 zullen we verschillende podia opzoeken om onze kennis hierover te delen en zullen we professionals handelingsperspectieven bieden hoe professionals dit thema bespreekbaar kunnen maken. Samen met onze partners zoals KIS en Vilans willen we tevens bouwen aan een alliantie van zorgorganisaties die die discriminatie/ onbewuste vooroordelen in de zorg binnen hun organisatie aan de kaak stellen en hier actie op ondernemen.

Concrete inzet in 2022

1. Toegang tot en kwaliteit van zorg

Arbeidsmigranten

- In 2021 heeft Pharos in kaart gebracht welke spelers er op het thema arbeidsmigranten en gezondheid actief en van belang zijn en welke kennis reeds beschikbaar is en welke vragen er nog leven rond dit thema. Op basis van deze verkenning en bestaande kennis die is ontwikkeld voor vluchtelingen en asielzoekers zullen we kennisproducten doorontwikkelen voor zorgprofessionals zodat deze ook toepasbaar zijn voor een bredere groep arbeidsmigranten, bijvoorbeeld middels een handreiking of het verstrekken van informatie via Huisartsmigrant. Ook ontwikkelen we producten voor arbeidsmigranten in eigen taal zodat zij zelfredzaam worden in de Nederlandse wereld van zorg en welzijn, onder andere middels begrijpelijke informatie over zorg, gezondheid, leefstijl en psycho-educatie.
- Tevens zullen we onze kennis delen hoe zorg en ondersteuning passend te organiseren, gevoed door kennis en praktijkvoorbeelden uit koplopergemeenten, zorgverleners en werkgevers. Tevens brengen we het belang van een integrale aanpak van de gezondheid van arbeidsmigranten,

bijvoorbeeld in samenhang met huisvesting en arbeidsmarktpositie, onder de aandacht bij beleidsmakers.

- In 2022 zal Pharos haar kennis over gezondheidsbevordering bij arbeidsmigranten ter beschikking stellen aan organisaties die invloed hebben op de arbeidsomstandigheden van arbeidsmigranten zoals bijvoorbeeld de arbeidsinspectie van SZW, werkgevers en uitzendbureaus. Hiervoor zullen we nauw samenwerken met het kenniscentrum arbeidsmigranten.

Leefstijl en migranten

- We brengen in kaart of bestaande leefstijlinterventies, met name op het tegengaan van overgewicht, al dan niet aansluiten op de specifieke behoeften van migrantengroepen. Hierbij zullen we de samenwerking aangaan met partijen die hier ook op acteren, zoals JOGG, om te bepalen waar er nog kennislücken zijn en waar er nog extra inspanningen geleverd moeten worden om overgewicht bij migranten terug te dringen. Samen met migrantenorganisaties gaan we in gesprek over wat werkzame elementen zijn om migrantengroepen goed te bereiken en deze interventies effectief te laten zijn voor deze groep.
- De inspanningen die zijn ingezet op het thema roken bij migrantengroepen worden voortgezet. Tevens wordt in samenwerking met Jellinek uitgewerkt hoe interventies om middelengebruik tegen te gaan kunnen worden aangepast/doorontwikkeld, zodat deze ook aansluiten bij de behoeften van migranten.

Kennisdeling migranten en gezondheid

- Nauwe samenwerking met migrantengroepen is essentieel om gezondheidsverschillen duurzaam aan te pakken. Hiervoor investeren we in het onderhouden van ons netwerk van migrantenzelforganisaties om hen in te kunnen zetten bij plan en beleidsvorming en onze kennis met hen te delen.
- Met huisarts-migrant.nl is up to date kennis en gebruiksvriendelijke informatie beschikbaar over specifieke aspecten van ziekten en behandelingen bij patiënten met een migratieachtergrond en/of beperkte gezondheidsvaardigheden

Ongedocumenteerden

- Pharos levert een bijdrage aan de toegang tot zorg voor iedereen door informatie en kennis over zorg aan illegalen (ook ongedocumenteerden en niet toegelaten asielzoekers) te bundelen, beschikbaar te stellen en te delen met relevante organisaties. Dit doen we onder andere door deelname aan het netwerk Lampion en door kennis te delen ten behoeve van actuele vraagstukken.

2. Participatie

Inburgering

- De nieuwe wet inburgering is het belangrijkste sturingsinstrument om nieuwkomers een gezonde start te kunnen geven in Nederland. Pharos bouwt voort op haar bestaande kennisbasis over de risico's en kansen rond gezondheid bij inburgering en verrijkt deze kennis in lijn met de nieuwe wet. Hiernaast zullen we in 2022 de ontwikkelingen op het gebied van de nieuwe wet inburgering blijven volgen en het perspectief van het belang van gezondheid bij inburgering blijven agenderen op strategische momenten met beleidsmakers en uitvoerders, bijvoorbeeld tijdens het terugkerende Brede Overleg met SZW en ketenpartners.
- In 2022 zal Pharos haar kennis op het gebied van gezondheid en inburgering actief blijven delen. Dit doen we onder meer door in samenwerking met het programma GezondIn ondersteuning en inspiratie voor beleidsmedewerkers van gemeenten te organiseren. Hiernaast zal een verdiepende module voor klantmanagers werk en inkomen aangeboden worden waarin we participanten toerusten om gezondheid en welzijn mee te nemen in hun eigen begeleiding én hun invloed op de gemeentelijke aanpak aan te wenden. Tevens organiseren we een expertbijeenkomst met relevante landelijke organisaties.
- Ook uitvoerende ketenpartners als taalscholen, maatschappelijk begeleiders en werkgevers hebben een belangrijke rol in signalering en ondersteuning bij (psychische)gezondheidsproblemen. Bij deze partijen agenderen we het belang van gezondheid om uitval te voorkomen en bieden we handelingsperspectieven hoe zij hier op in kunnen spelen in hun activiteiten.

Kwetsbare groepen binnen het sociaal domein

- In samenwerking met het programma Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning brengen we in kaart welke landelijke stakeholders opkomen voor de meest kwetsbare groepen met een migratieachtergrond in het sociaal domein en welke kennisproducten en interventies deze groepen bedienen. Op basis van deze analyse wordt bepaald waar we waarde kunnen toevoegen en welke bestaande kennis kan worden doorontwikkeld voor deze doelgroep.
- Wijkteams hebben een belangrijke rol te spelen in de ondersteuning van vluchtelingen nadat ze klaar zijn met de inburgeringsperiode. In 2022 brengen we in kaart in hoeverre wijkteams het vertrouwen van statushouders weten te winnen en de benodigde ondersteuning kunnen bieden. Tevens onderzoeken we welke interventies, bijvoorbeeld de inzet van sleutelpersonen, behulpzaam zijn bij de ondersteuning van deze groep.

3. Inclusie

(Ervaren) discriminatie en sociale uitsluiting

- In 2022 blijven we de invloed van langdurig ervaren discriminatie op gezondheidsverschillen breed onder de aandacht brengen bij zorg en welzijn medewerkers. Naast de publicatie die hierover wordt verspreid werken we aan de doorontwikkeling van handelingsperspectieven hoe

professionals dit bespreekbaar kunnen maken. Deze perspectieven delen we met zorgprofessionals en zorginstellingen.

- Samen met partners gaan we bouwen aan een alliantie van zorgorganisaties die discriminatie/ onbewuste vooroordelen in de zorg binnen hun organisatie aan de kaak stellen en hier actie op ondernemen. Pharos neemt de lead in deze alliantie en in het organiseren van een gezamenlijk symposium over dit thema.
- In samenwerking met het programma GezondIn ondersteunen we gemeenten om in hun actieplannen op discriminatie en racisme ook het thema zorg te includeren. We stimuleren de meldingsbereidheid in de zorg en welzijnssectoren en motiveren gemeenten om hun zorgpartners en subsidierelaties te wijzen op het effect van discriminatie op gezondheid.
- Tot dusver zijn door Pharos met name inspanningen gepleegd op het vlak van discriminatie op basis van etniciteit. Echter, er zijn ook andere gronden waarop mensen discriminatie of stigma ervaren. In 2022 doen we een verkenning naar literatuur en ervaringen omtrent ervaren discriminatie/ stigma/ sociale uitsluiting op basis van een lage sociaal economische status of mensen die leven in armoede.

Cultuursensitiviteit

- Pharos stelt al heel lang kennis over cultuursensitief werken ter beschikking aan professionals. Het denken rond dit thema is echter sterk in ontwikkeling geweest de afgelopen periode. Mede onder invloed van het publieke debat over discriminatie en van het kruispuntdenken waarbij naast etniciteit, ook factoren als gender, seksuele geaardheid en religie een rol spelen. Daarom zal Pharos deze nieuwste inzichten in kaart brengen en hier een kennisproduct over ontwikkelen. Tevens delen we deze nieuwste inzichten breed en op basis hiervan passen we waar nodig onze bestaande kennisproducten en trainingen aan.

Actuele zaken en agendering

- De afgelopen jaren is gebleken dat zich regelmatig onverwacht kansen voordoen om met onze kennis bij te dragen aan beleidsontwikkeling, bijvoorbeeld rond de flexibilisering van de asielketen. Wij volgen actuele ontwikkelingen, agenderen daar waar nodig en voorzien aan de overheid gelieerde instanties en professionals van kennis, signalen en informatie.
- Door het jaar heen krijgt Pharos veel 'on geplande' vragen, vaak naar aanleiding van actuele ontwikkelingen of casuïstiek. Partijen die aankloppen worden op adequate wijze voorzien van advies en kennis.

Samenwerkingspartners

Migrantenzelforganisaties, GGD'en, wijkteams, taalcoaches en – consultants, gemeenten, gemeentelijke casemanagers (werk, participatie en inkomen), werkgevers, taalscholen, welzijnsorganisaties, NOV, VluchtelingenWerk, GGZ Nederland, Rutgers, Movisie, Sense, UAF, KIS,

sleutelpersonen, JGZ, Veilig Thuis, NIDOS, COA, Landelijk Platform Terugkeer, DT&V, IOM, VNG, Divosa, Defence for Children, Dokters van de Wereld, GGD GHOR Nederland, Johannes Wier Stichting, Koninklijke Nederlandse Organisatie van Verloskundigen (KNOV), SOA Aids Nederland Ministeries SZW en OCW.

9 Vrouwelijke Genitale Verminking – Focal Point

Meerjarenprogramma

In Nederland wonen er naar schatting ongeveer 41.000 vrouwen die zijn besneden. Nog eens 4.200 meisjes lopen in de komende 20 jaar het risico om te worden besneden. Dit blijkt uit het prevalentieonderzoek dat Pharos in 2020 heeft afgerond. We spreken in dit verband over meisjesbesnijdenis of vrouwelijke genitale verminking (VGV). Dit is een schadelijke praktijk met grote gezondheidsrisico's, zowel in fysiek als psychosociaal opzicht. Meisjes en vrouwen kunnen hier een leven lang last van hebben. Vanwege het verbod op meisjesbesnijdenis in Nederland vinden de besnijdenissen vermoedelijk vooral in het buitenland plaats, in het land van herkomst.

De regie van het beleid ter bestrijding van VGV is in handen van het ministerie van VWS. Doel van het landelijk beleid op het gebied van VGV is dan ook het voorkómen van alle vormen van besnijdenis bij in Nederland woonachtige meisjes en daarnaast het leveren van goede zorg aan vrouwen die reeds besneden zijn. Pharos is als Focal Point op dit thema zowel landelijk als internationaal de vanzelfsprekende partij om mee samen te werken en te raadplegen als het gaat om preventie, zorg en kennis rondom VGV. Hiermee trekken we in Nederland met veel organisaties op, zoals de Federatie Somalische Associaties Nederland (FSAN), GGD GHOR Nederland, JGZ, KNOV en Veilig Thuis. Met elkaar hebben we de Nederlandse ketenaanpak ontwikkeld waar we in verschillende Europese landen om geroemd worden.

Maar anders dan de cijfers uit het prevalentieonderzoek doen vermoeden, is het aantal meldingen van VGV bij Veilig Thuis nagenoeg nul. In 2021 deed AEF onderzoek naar hoe deze discrepantie verklaard kan worden en observeerde verschillende knelpunten in de aanpak van VGV in Nederland. De geïdentificeerde knelpunten zijn onder andere dat lang niet alle professionals zich bewust zijn van signalen van VGV en dat er regelmatig handelingsverlegenheid voorkomt bij het voeren van gesprekken. Ook weten professionals bij vermoedens van VGV niet altijd hoe te handelen en is de overdracht van signalen van (dreigende) VGV tussen professionals in verschillende sectoren nog te veel afhankelijk van de persoonlijke inzet en netwerk van de betrokken professionals. Tot slot wordt de rol van Veilig Thuis als knelpunt ervaren doordat professionals niet altijd het gevoel hebben serieus genomen te worden en uiteindelijk te veel zelf met de casus aan de slag moeten. Op basis van deze knelpunten heeft AEF een aantal beleidsaanbevelingen geformuleerd die in grote lijnen in het verlengde liggen van de inzet van Pharos de komende jaren.

De komende jaren zal Pharos haar kennis en expertise blijven inzetten om te stimuleren dat meisjes in Nederland geen risico meer lopen om besneden te worden. Daarbij delen we onze kennis om te stimuleren dat vrouwen in Nederland die besneden zijn de zorg ontvangen die zij nodig hebben. Ook maken we kennis over VGV landelijk beschikbaar en toegankelijk via het Focal Point voor iedereen die deze behoeft, in Nederland en internationaal. Tevens is Pharos de academische autoriteit op het gebied van VGV in Nederland, publiceert regelmatig artikelen over dit onderwerp in wetenschappelijke tijdschriften, en houdt de kennisbasis up to date door het verwerven van (wetenschappelijke) kennis over dit onderwerp (nationaal en internationaal).

Beoogde impact in 2022

In 2022 blijft Pharos invulling geven aan haar rol als Focal Point VGV. Dit doen we in aanvulling op en in afstemming met de ontwikkelingen en acties die plaatsvinden binnen het programma Schadelijke Praktijken. Als Focal Point bouwen we verder aan de kennisbasis omtrent VGV, blijven we het onderwerp op de agenda zetten bij belanghebbende partijen en delen we onze kennis breed met ketenpartners. Hierbij zetten we in op drie deelgebieden; preventie, zorg en kennis.

Op het gebied van preventie voeren we een aantal basistaken uit die net als voorgaande jaren bij Pharos zijn belegd, zodat de Nederlandse ketenaanpak verder wordt versterkt en bestendig en partners blijven afstemmen en bijgeschoold zijn. In lijn met de aanbeveling van AEF zetten we in op twee sporen: investeren in/op basiskennis voor de brede groep professionals en meer diepgaande kennis en expertise voor specifieke professionals die gezien de aard en/of locatie van hun werk vaker (en/of intensiever) te maken kunnen krijgen met de risicogroep. Tevens investeren we in de handelingsbekwaamheid van professionals door gebruik te maken van de uitkomsten uit het door ZonMw gefinancierde onderzoek naar het bespreekbaar maken van VGV. Hiernaast zetten we binnen de Actieagenda Schadelijke Praktijken in op het optimaliseren van taaktriggers. In lijn met de aanbeveling van AEF zullen we in 2022 meer focussen op het informeren van professionals op het gebied van de overdracht en over privacyaspecten. In samenwerking met het programma Gezond Opgroeien zullen we meer samenwerking zoeken met Veilig Thuis en met hen onze kennis delen over cultuursensitiviteit en het bespreekbaar maken van kindermishandeling en VGV. Ook blijven we inzetten op de kennis van de VGV sleutelpersonen, het organiseren en trekken van een aantal landelijke netwerken waarin ketenpartners bijeenkomen, de scholing van aandachtsfunctionarissen VGV en de organisatie van de landelijke VGV preventieactie tijdens vakantieperiodes.

Eind 2019 is de Leidraad Medische zorg voor vrouwen en meisjes met vrouwelijke genitale verminking uitgebracht. Deze leidraad biedt aanbevelingen voor medische, psychosociale en seksuele zorg aan meisjes en vrouwen die slachtoffer zijn van VGV. Binnen de Actieagenda Schadelijke praktijken werken we nauw samen met beroepsgroepen om brede bekendheid te geven aan deze Leidraad. Tevens zullen we onze kennis over de zorg aan besneden vrouwen en het bespreekbaar maken van VGV verspreiden via de kanalen van het programma Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning. Ook investeren we in ondersteunende materialen voor zorgprofessionals om met ouders en jongeren in gesprek te gaan over VGV kennisoverdracht en zullen wij kennis verspreiden over reconstructieve operaties.

Door de kennis en inzichten die zijn opgedaan in het prevalentieonderzoek en door twee door ZonMw gefinancierde onderzoeken kan Pharos een aanzienlijke bijdrage leveren aan de wetenschappelijke literatuur over VGV. In 2022 zal Pharos blijven investeren in het bestendigen van deze kennis en het bijhouden van wetenschappelijke literatuur. Via het netwerk EndFGM brengt Pharos kennis in ten behoeve van het Europees beleid en doet zij kennis op ten opzichte van Gender Based Violence in het algemeen en VGV in het bijzonder en vice versa. Deze kennis deelt zij breed door middel van de nieuwsbrieven, e-learning en Zero Tolerance Day

Concrete inzet in 2022

Preventie

- Om landelijke voortrekkers en coördinatoren van regionaal VGV preventiebeleid te informeren en onderlinge uitwisseling te stimuleren, organiseert Pharos het landelijk overleg preventie VGV met vertegenwoordigers van VWS, VNG, GGD GHOR Nederland, FSAN, GGD'en Veilig Thuis, KNOV en Actiz.
- Pharos zet in op uitbreiding van het aantal GGD'en die vertegenwoordigd zijn in het landelijk overleg. Hierbij streven we naar een landelijke dekking waarbij in elk geval de regio's vertegenwoordigd zijn waarin veel meisjes en vrouwen wonen uit VGV-prevalentielanden.
- Kennisdeling met aandachtsfunctionarissen VGV van JGZ en Veilig Thuis via e-learning, training en webinars.
- Ontwikkelen en delen van kennis rondom de mogelijkheden en het belang van (warme) overdracht tussen verschillende professionals/organisaties en hieraan gerelateerde privacyaspecten.
- Pharos brengt kennis in voor de VGV preventieactie tijdens vakantieperioden in afstemming met GGD GHOR Nederland en VWS.
- Bestendiging en uitbreiding van kennis en vaardigheden van sleutelpersonen VGV om hen toegerust te houden voor hun rol in de preventie van VGV. We besteden hierin onder andere aandacht aan een onderwerp dat wordt bepaald door middel van een behoeftepeiling. In samenwerking met FSAN ontwikkelen we nieuw voorlichtingsmateriaal over VGV in verschillende talen.
- Pharos zet in op het in kaart brengen van het aantal vrouwen uit prevalentielanden per regio. Hiermee kunnen we een inschatting maken van het aantal besneden vrouwen per regio zodat we deze kennis kunnen delen met de desbetreffende GGD'en om hen te activeren om preventie en zorgactiviteiten in te richten.

Zorg

- Tevens zullen we onze kennis over de zorg aan besneden vrouwen en het bespreekbaar maken van VGV verspreiden via de kanalen van het programma Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning.
- Ook investeren we in ondersteunende materialen voor zorgprofessionals om met ouders en jongeren in gesprek te gaan over VGV en gerelateerde medische, psychische en seksuele klachten.
- Om regionale en landelijke zorgaanbieders op het gebied van VGV te informeren en onderlinge uitwisseling te stimuleren, organiseert Pharos het landelijk overleg (na)zorg voor de projectleiders (na)zorg VGV van regionale GGD'en en CJG'en en voor vertegenwoordigers van GGD GHOR Nederland, Amsterdam UMC en overige partners.

- Zorgprofessionals worden geïnformeerd over state of the art kennis rondom zorg aan vrouwen die besneden zijn via webinars.

Kennis

- Alle geactualiseerde kennis over VGV uit binnen- en buitenland is beschikbaar via de Pharos website en nieuwsbrief VGV. Voorgelegde casuïstiek wordt verzameld en verwerkt tot praktisch informatiemateriaal voor onder andere aandachtsfunctionarissen VGV.
- Pharos zal actief betrokken zijn bij de uitvoering van Zero Tolerance Day 2022 en de voorbereiding van ZTD 2023.
- Pharos investeert in de bekendheid en het blijvend up to date houden van de e-learning VGV voor JGZ professionals. Deze e-learning is een reeds bestaande e-learning specifiek gericht op de JGZ, waarvan het beheer van GGD-GHOR is overgenomen.
- Pharos draagt bij aan internationale kennisuitwisseling van informatie en speelt een rol in het medebepalen van de Europese prioriteiten op het gebied van VGV.
- Pharos voorziet ministeries en andere beleidsmakers in Nederland van actuele informatie over VGV en verspreidt de uitkomsten van het prevalentieonderzoek breed.

10 Kennis-en informatieoverdracht

Het is een kernopdracht voor Pharos om haar kennis op niveau en up-to-date te houden. We streven er naar kennis goed in te zetten, stakeholders, relaties en doelgroepen te bereiken en te betrekken. We werken aan optimalisatie van het gebruik van relevante kennis en informatie. We zetten ons proactief in om de vindbaarheid, toegankelijkheid en het gebruik van kennis en informatie te stimuleren. Dat Pharos met veel partijen in co-creatie kennis ontwikkelt, draagt bij aan een beter gebruik ervan. De ervaringen en kennis van onze klanten en van gebruikers spelen een belangrijke rol in de totstandkoming van de juiste producten én het delen ervan. We zoeken voortdurend naar de meest optimale mix van kanalen, waarbij digitale kennisdeling en sociale media een steeds belangrijkere rol spelen.

Een strategisch doel van Pharos is op alle maatschappelijke en bestuurlijke niveaus zichtbaar maken hoe je gezondheidsverschillen tussen mensen terugdringt en inclusie in de zorg bevordert. Dat begint bij de vergroting van het bewustzijn bij professionals en beleidsmakers dat extra inspanningen nodig zijn om lager opgeleide mensen en mensen met een migratie-achtergrond te bereiken en de kwaliteit en toegankelijkheid van preventie, zorg en ondersteuning voor hen te verbeteren. Bijvoorbeeld door de mensen om wie het gaat aan het woord te laten. Het is een belangrijke opdracht voor de afdeling PR, Marketing & Communicatie (PRMC) om hieraan bij te dragen.

Om onze taken goed te vervullen, gaat PRMC meer 'data gedreven' werken, gericht op goede zichtbaarheid en vindbaarheid van de kennis over het terugdringen van gezondheidsverschillen. Om aan deze voorwaarden te voldoen, focussen we op communicatie die meetbaar impact maakt. We hebben voor een meerjarige aanpak gekozen die gaat gelden voor het totaalpakket aan communicatie-inspanningen die structureel de kennisoverdracht zullen vergroten.

Concrete inzet in 2022

Online communicatie

De online kanalen van Pharos zijn onze belangrijkste algemene informatiedragers. Bezoekers vinden er de laatste ontwikkelingen, publicaties, trainingen, nieuwe en/of aangepaste interventies en methodieken en feiten en cijfers over de aanpak van gezondheidsverschillen. Centrale opdracht voor online is het op basis van data vinden van slimme manieren om de mensen te bereiken die we als Pharos willen informeren en beïnvloeden en deze data te gebruiken om ons aanbod aan informatie te optimaliseren en aan te vullen.

- Online communicatie wordt gebaseerd op dataverzameling en -analyse. De nadruk ligt op meten en onderzoek aan de voorkant van projecten;
- We richten een dashboard in waarmee we kunnen meten welke acties nodig zijn en welke effecten/resultaten we bereiken;

- Alle relevante content wordt geoptimaliseerd voor ontsluiting door zoekmachines (SEO). We maken nieuwe content op basis van de verzamelde data en passen bestaande content aan, aan de behoefte van de doelgroepen;
- We gaan actief op zoek naar relevante online podia voor ons verhaal. We starten met dagelijkse monitoring van de (sociale) media.
- Op basis van onderzoek verbeteren we continu de content van onze eigen online kanalen zoals websites (5), nieuwsbrieven (6) en sociale media kanalen (4);*
- We optimaliseren onze inzet van Google Grants.

*Zie onder voor opsomming online kanalen

Public Relations, Marketing

Ook Public Relations en Marketing zetten we in om samenwerkingspartners, klanten en relaties goed te informeren over de expertise en de kennis die bij Pharos beschikbaar is. Maar ook hier zijn de vragen, behoeften en interesses van externe partijen de uitgangspunten voor de communicatie. Van belang is dat partijen onze kennis, informatie, producten en diensten goed weten te vinden en ook inzetten zodat we samen impact realiseren bij het terugdringen van gezondheidsachterstanden. We brengen actief werkzame methodes onder de aandacht. Met de media bouwen we onze relatie verder uit om relevante thema's te agenderen. We zorgen dat we goed op de hoogte zijn van voor Pharos relevante ontwikkelingen.

- Informatie, kennis en ons aanbod is up-to-date, overzichtelijk en toegankelijk voor onze klanten. Voorop staat dat de informatie aansluit bij de vragen en behoeften uit het veld;
- Alle meerjarenprogramma's zijn adequaat ondersteund bij de inzet van de juiste kanalen voor kennisuitwisseling en -overdracht en bij het uitbrengen van publicaties;
- PRMC ontwikkelt een organisatiebrede content- en activiteitenkalender. Ter versterking van de proactieve aanwezigheid maken we lange termijn plannings met onze eigen activiteiten en die van relevante externen;
- Hechtere relaties met de media zijn tot stand gebracht. De landelijke, regionale en vakpers brengen we actief op de hoogte van de ontwikkelingen en thema's op het kennisgebied van Pharos;
- Om beter te zijn voorbereid op actuele ontwikkelingen bouwen we het systeem voor issuemanagement verder uit;
- PRMC werkt actief samen met communicatieafdelingen van derde partijen zoals met RIVM Centrum voor Gezond Leven (CGL)). We leveren relevante content aan voor hun kanalen en ondersteunen waar mogelijk voor onze missie belangrijke activiteiten (campagnes).

*Websites, nieuwsbrieven, sociale media

Websites

- **Pharos.nl** is de corporate website en geeft een actueel overzicht van de kennis en ontwikkelingen binnen de programma's, projecten en trainingen. De activiteiten die Pharos samen uitvoert met het RIVM Centrum Gezond Leven en Gezonde School staan op de website.
- **Gezondin.nu** is het platform van het stimuleringsprogramma GezondIn. We communiceren via deze website over onze aanpak, delen onder meer praktijkvoorbeelden en kennisdocumenten (Kennisbank), houden bezoekers via onze agenda op de hoogte van onze activiteiten.
- **Gezondheidsvaardigheden.nl** is ondersteunend aan de Alliantie Gezondheidsvaardigheden. De partners van de Alliantie zijn werkzaam op het brede terrein gezondheid en zorg. Zij zetten het thema gezondheidsvaardigheden binnen en buiten de eigen organisatie op de agenda en wisselen kennis en ervaringen uit
- **Huisarts-migrant.nl** is een website voor huisartsen, POH-ers en andere zorgverleners met vragen over zorg en gezondheid voor migranten, vluchtelingen en patiënten met beperkte gezondheidsvaardigheden. De website geeft speciale aandacht aan veel voorkomende ziektebeelden en eenvoudig voorlichtingsmateriaal.
- **Lampion.info** Lampion is het landelijke informatie- en advies-punt over zorg aan illegalen. Dit zijn onder andere ongedocumenteerden en niet toegelaten asielzoekers. Pharos faciliteert de website voor Lampion. Dit samenwerkingsverband bundelt kennis over knelpunten en oplossingen in de (gezondheids-)zorg aan illegalen in Nederland.

Digitale nieuwsbrieven

- De **Pharos-nieuwsbrief** verschijnt elke maand.
- De **nieuwsbrief van Huisarts-migrant** verschijnt vier keer per jaar.
- De **nieuwsflits van GezondIn** verschijnt tien keer per jaar.
- De **nieuwsbrief van de Alliantiegezondheidsvaardigheden** komt elk kwartaal uit.
- De **nieuwsbrief van Training en Scholing** verschijnt twee keer per jaar.
- Focal point **Meisjesbesnijdenis nieuwsbrief** wordt vier keer verstuurd.
- De **Corona-nieuwsbrief** verschijnt acht keer per jaar.

Sociale media

- **Twitter** (@Pharoskennis, @Gezondin, @gezondheidsvaardigheden)
- **LinkedIn** Pharos en Gezondin
- **Facebook** Pharos, Syriersgezond, Eritreersgezond, aandeslagnederland

- **Youtube** Pharos, Gezondin en Aandeslag.

Digitale tools

Pharos ontwikkelt en beheert veel digitale tools en applicaties. Deze tools zijn via de kennisbank op Pharos.nl te raadplegen. Een paar belangrijke en vaak bezochte tools zijn

- **Begrijp je Lichaam.nl** Dit is een online tool met eenvoudige afbeeldingen en teksten over het menselijk lichaam en veelvoorkomende klachten, bestemd voor gebruik in de zorg en preventie. Met 'Begrijp je Lichaam' zijn professionals zoals huisartsen, verpleegkundigen en praktijkondersteuners, beter in staat hun voorlichting af te stemmen op patiënten met lage gezondheidsvaardigheden. Patiënten kunnen daarna thuis zelf de informatie teruglezen en bekijken.
- **vbi.nl** Het voorlichtingsmateriaal beoordelingsinstrument is een online tool voor het beoordelen van de begrijpelijkheid en toepasbaarheid van te printen en audiovisueel gezondheidsvoorlichtingsmateriaal voor de patiënt.
- **Kaart Sleutelpersonen** In deze interactieve kaart staan alle sleutelpersonen en voorlichters die door Pharos zijn getraind. Zij zijn aan de slag gegaan voor diverse organisaties in het land. Op deze manier kun je makkelijk een sleutelpersoon of voorlichter vinden in de buurt.
- **Checklist beeldbellen** Hiermee kunnen zorgprofessionals eenvoudig checken of hun patiënten digitale- en gezondheidsvaardigheden hebben. De checklist is te gebruiken voor en tijdens het beeldbellen met een patiënt.
- **Checklist toegankelijke informatie** Deze applicatie die helpt bij het maken van begrijpelijk voorlichtingsmateriaal zoals folders, apps, websites en eHealth.